

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

METODIKA PRO PŘÍPRAVU DĚTÍ NA ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Zpracovatel: Mgr. Václav Mackerle
Krajský úřad Královéhradeckého kraje
Hradec Králové, 2021

Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova v Královéhradeckém kraji byla napsána za pomoci pracovní skupiny ve složení: Mgr. Aleš Kalina, Mgr. Anežka Jeníková, Bc. Alena Pudlowska, Mgr. Šárka Hostinská, Mgr. Simona Dolková, Mgr. Hana Židová, Mgr. Jana Fišerová, Mgr. Jan Kratochvíla, Mgr. Václav Mackerle, Ingr. Ivana Matoušová, Mgr. Lukáš Jakubec, Mgr. Karel Marek, Mgr. Šárka S. Haismanová.

Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova byla napsána v rámci projektu Rozvoj dostupnosti a kvality sociálních služeb v Královéhradeckém kraji VII, Registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_007/0015987.

Použité zkratky:

AP – akční plán

DD – dětský domov

DDŠ – dětský domov se školou

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

MPSV – ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

NNO – nestátní neziskové organizace

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

ORP – obec s rozšířenou působností (OÚ ORP – obecní úřad obce s rozšířenou působností)

OZ – občanský zákoník

PK – případová konference

PROD – plán rozvoje dítěte

PZ – pobytové zařízení

ŠVP – školní vzdělávací plán

ÚP – úřad práce

ÚV – ústavní výchova

ZSV – základy společenských věd

ZŠ – základní škola

ZÚV – zákon o ústavní výchově

OBSAH:

ÚVOD.....	4
1. STANDARDY OSPOD A STANDARDY DD	6
2. PŘÍPADOVÁ KONFERENCE.....	9
2.1. PŘÍPADOVÁ KONFERENCE	9
2.1.1. Přínosnost a optimální frekvence případových konferencí.....	9
2.1.2. Cíle případové konference	10
2.1.3. Principy případové konference	11
2.1.4. Četnost PK	11
2.1.5 Výstupy PK.....	11
3. PARTICIPACE DÍTĚTE	12
4. CÍL PŘÍPRAVY NA ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA	14
5. TEMATICKÉ OBLASTI	16
6. OBDOBÍ SPOLUPRÁCE	17
6.1. Setkání 13+ (začátek spolupráce, volba školy, ...)	17
6.2. Setkání 16+ (škola vs. Práce)	19
6.3. Setkání 18+ (zletilost, studium, práce, bydlení)	21
6.3.1. ZAOPATŘOVACÍ PŘÍSPĚVEK	22
7. POSTUP PŘÍPRAVY – JAK TEDY ZAČÍT?	24
7.1. Úvodní setkání.....	24
7.2. Společné setkání – 1.PK.....	24
8. AKČNÍ PLÁN	26
8.1. PÉČE O ZDRAVÍ	26
8.2. BYDLENÍ	27
8.3. PRÁCE A VZDĚLÁVÁNÍ.....	28
8.4. FINANCE A HOSPODAŘENÍ	29
8.5. JEDNÁNÍ NA ÚŘADECH A NA VEŘEJNOSTI.....	30
8.6. PRÁVA A POVINNOSTI	32
8.7. RODINA A PARTNERSKÉ VZTAHY, SEXUALITA	32
8.8. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY A ZÁJMY.....	34
8.9. CESTOVÁNÍ A DOPRAVA.....	35
8.10. MÉDIA A INTERNET.....	35
8.11. ŘEŠENÍ ŽIVOTNÍCH KRIZÍ.....	36
9. SPECIFIKA A RIZIKA DANÉHO VĚKU.....	38
9.1. ADOLESCENCE	38
9.1.1. raná adolescence (11–15let) = pubescence	38

9.1.2. pozdní adolescence (15–20 let).....	38
9.1.3. hlavní psychologické charakteristiky dospívajících	38
9.2. Specifické výchovné problémy dospívajících v dnešní Společnosti.....	40
9.3. Vývojové úkoly pro adolescenci podle Havighursta („teachable moment“):	40
9.4. Specifika a rizika daného věku.....	41
10. POSTŘEHY – „NA CO NEZAPOMENOUT PŘI PRÁCI S MLADÝM DOSPĚLÝM“	45
11. PŘÍLOHY	47
11.1. UŽITEČNÉ KONTAKTY.....	47
ZDROJE:	58

ÚVOD

Jedním z dlouhodobých problémů v sociální oblasti je nedostatečná integrace dětí z dětských domovů do reálného života. V současné době neexistuje jednotná koncepce, která by se touto problematikou zabývala a pomáhala tak dětem, aby zvládly velmi těžký přechod z ústavní péče do reálného života. Vzniká tak vysoce ohrožená skupina dětí. Ačkoliv se na přípravě dětí podílí řada odborníků, často není koordinace jednotlivých subjektů nijak uchopena. Přestože je zde povinnost jednotlivých subjektů (OSPOD, DD, školy apod.) s dětmi pracovat a postupně je připravovat na odchod z DD, ne vždy se podaří vše zkoordinovat v zájmu jednotlivých dětí. Vzhledem k tomu, že vnímáme tuto skupinu dětí jako vysoce ohroženou, došlo na Krajském úřadě Královéhradeckého kraje k vytvoření pracovní skupiny, která by se měla danou oblastí zabývat.

Úkolem pracovní skupiny nebylo vytvořit manuál, který by zmapoval a dopodrobna řešil všechny situace, se kterými by se v životě mohl dospívající či mladý dospělý setkat, to dost dobře není ani reálné. Jejím úkolem bylo vytvořit takový manuál, který by byl jednotnou osnovou pro společný postup všech subjektů, které se podílejí na přípravě dětí a mladistvých k odchodu z dětských domovů a jejich osamostatnění se.

Dítě, které vyrůstá v náhradní rodinné péči nebo v ústavní výchově, není a ani nemůže být samo o sobě řádně připraveno na vstup do reálného života. Dětské domovy, ačkoliv poskytují kvalitní péči, nejsou schopny pokrýt veškeré, často i běžné situace, které dítě automaticky vnímá v biologické rodině. Proto také v současnosti dochází ke snaze co nejvíce deinstitucionalizovat stávající ústavní zařízení tak, aby řadu situací mohly děti vnímat v přirozené formě. Cílem společné aktivity by tak mělo být co nejvíce těchto událostí zmapovat, dítě s nimi seznámit a v ideálním případě je i prožít.

Děti vyrůstající v ústavním zařízení je nutné připravovat na situace, se kterými se budou v životě potkávat a pro jejich zvládnutí je vybavit klíčovými kompetencemi a nezbytnými dovednostmi. Je nesmírně důležité, aby se dokázaly dobře orientovat v reálném životě, měly zdravé sebevědomí a dokázaly adekvátně reagovat na okolnosti, které je potkají.

Cílová skupina pro přípravu na odchod byla stanovena ve věkové hranici cca 13 až 18 let. Je samozřejmé, že proces přípravy může probíhat i po 18. roce v souladu s platnou legislativou a zejména se souhlasem mladého dospělého.

Manuál je rozdělen na tři časová období (13+, 16+ a 18+) s uvedením charakteristiky tohoto věku vzhledem k přípravě na odchod a určením dílčích cílů. Na počátku každého období je vhodné realizovat případovou konferenci za účasti všech zainteresovaných. Každé časové období má dále rozpracované tematické okruhy – oblasti, které jsou s ohledem k danému věku nějak významné a je vhodné je v dané době rozvíjet. Protože základem sociální práce je individuální přístup, jsou i tyto stanovené tematické okruhy pouze určitým vodítkem pro další práci, neboť je vždy nutné situaci důsledně vyhodnotit a stanovit potřeby pro dané dítě, začít s ním komunikovat, ptát se jej na jeho představy a společně připravit plán vzájemné spolupráce.

Cílem manuálu je vypracování postupů, jejich zefektivnění a sjednocení pro všechny subjekty, které participují na přípravě dětí k odchodu z dětských domovů a zahájení samostatného života. Manuál by tedy měl být vodítkem k tomu, aby péče byla

systematická a koordinovaná, byly stanoveny kompetence a odpovědnost a mezi jednotlivými subjekty probíhala vzájemná informovanost a spolupráce.

Manuál by měl sloužit zejména pro práci s dětmi, které jsou umístěny v dětských domovech, nicméně lze dle něj obdobně postupovat, či jej využít při přípravě dětí i v dalších formách náhradní rodinné péče (např. u dětí ve výchovných ústavech, pěstounské péči ...).

Hlavní myšlenkou manuálu je vtáhnout všechny zainteresované subjekty do přípravy a realizace péče o dospívající a mladé dospělé.

Smyslem je postupně předávat znalosti a dovednosti nezbytné pro samostatný a plnohodnotný život a podnítit vlastní aktivitu mladého dospělého, chcete-li „dospívajícího“ k vlastní aktivitě a k převzetí odpovědnosti o svoji budoucnost.

1. STANDARDY OSPOD A STANDARDY DD

Povinnost pro pracovníky OSPOD při přípravě dětí na odchod z DD vyplývá ze STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DÍTĚTE (MPSV 2014)¹.

STANDARD 14 výše uvedeného materiálu – Návaznost výkonu sociálně-právní ochrany dítěte na další subjekty.

Tímto STANDARDEM ukládá odpovědnost orgánu sociálně-právní ochrany se intenzivně věnovat oblasti přípravy na samostatný život u dětí starších 16 let, které se nacházejí v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči nebo v péči kurátorů.

Cíle kritéria:

- *zajištění včasné přípravy na život dítěte po dosažení zletilosti*
- *dětem vyrůstajícím ve složitých podmínkách zpřístupnit základní informace a dovednosti, jak začít samostatně žít po dosažení zletilosti*

Zejména se jedná o tato témata:

- *volba povolání – jaké povolání by v budoucnu dítě chtělo vykonávat, zda je to reálné, co je potřeba pro to učinit, a další profesní vzdělávání – zda a případně jakou školu může/chce/bude dítě dále studovat, aby se připravilo na povolání, které chce v budoucnu vykonávat,*
- *zaměstnání – praxe, způsob ucházení se o volné pracovní místo, životopis, motivační dopis, druhy pracovních smluv, možnosti výpovědi, rizika, na která si má dítě dávat pozor, odměna,*
- *příspěvky a sociální dávky – kdy a za jakých okolností jsou vypláceny a v jaké výši (v souvislosti s hospodařením domácnosti),*
- *co znamená samostatné bydlení, co všechno obnáší, co je třeba zajišťovat (nájemní/podnájemní smlouvy, smlouvy na odběr vody, elektřiny, plynu, SIPO),*
- *vedení domácnosti (úklid, nákupy, vaření),*
- *hospodaření s vlastními financemi – vedení rozpočtu domácnosti, dluhy, půjčky, splátky,*
- *vztahy – přátelské, partnerské, zaměstnanecké, principy „zdravých“ vztahů,*
- *sexualita – téma ochrany zdraví, prevence před nechtěným otěhotněním,*
- *rodičovství – plánování rodičovství, co znamená být rodičem*

Postup:

1. **Orgán sociálně-právní ochrany má definovaná témata přípravy na samostatný život. Systematická příprava dítěte na samostatný život musí být zahájena nejpozději v 16 letech věku dítěte.**

2. **V běžných podmínkách, kdy dítě vyrůstá ve vlastní rodině, probíhá tato příprava kontinuálně po celý život dítěte. Dítě se aktivně účastní života v rámci rodiny a širších**

¹ Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany, MPSV 2014 ISBN 978-80-7421-095-2, str. 85, dostupné na [71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a \(mpsv.cz\)](https://www.mpsv.cz/71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a)

společenských vztahů, a přirozeně tak nabývá schopnosti a dovednosti, které mu později umožní samostatně žít.

3. Děti vyrůstající v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči či děti v péči kurátorů se nachází v obtížnější situaci, jelikož fungující rodinné zázemí buď nepoznaly, nebo vyrůstaly v rodinách náhradních. U těchto dětí je proto potřeba se tématu přípravy na samostatný život věnovat systematicky a pojmout je jako součást sociální práce s dítětem. **Témata by samozřejmě měla být specifikována také v individuálním plánu ochrany dítěte, a to vždy s ohledem na individuální potřeby každého dítěte jednotlivě.**

4. Koordinátor případu, tj. zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany, **průběžně mapuje a monitoruje průběh přípravy dítěte**, které vyrůstá v ústavní výchově nebo v náhradní rodinné péči, nebo dítěte v péči kurátora. Pokud se takovou přípravu z jakýchkoli důvodů nedaří zajišťovat jinými subjekty (zaměstnanec zařízení pro výkon ústavní výchovy, pracovník volnočasové aktivity, kontaktní pracovník nízkoprahového zařízení apod.), věnuje se potřebným tématům s dítětem přímo koordinátor případu. Potom je samozřejmě nezbytné zintenzivnit kontakt s dítětem.

Povinnost pro pracovníky dětských domovů při přípravě dětí na odchod z DD vyplývá ze STANDARDŮ daných [Metodickým pokynem MŠMT č. j. MSMT-5808/2015](#), který platí od 28. 3. 2015 a stanoví standardy kvality péče o děti v zařízeních (přesněji jde o tzv. školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči, tj. v dětských domovech, dětských domovech se školou, výchovných ústavech, diagnostických ústavech a střediscích výchovné péče).

Účelem standardů kvality je nastavit a udržet srovnatelnou úroveň kvality poskytované péče v jednotlivých zařízeních napříč celou Českou republikou a zvyšovat kvalitu péče o děti v zařízeních. Standardy kvality jsou určeny pracovníkům zařízení pro metodické vedení, sebereflexi a sebehodnocení práce a zařízení. Také slouží jako úvodní informace pro nové pracovníky, zabývají se dalším vzděláváním pracovníků a pomáhají zřizovatelům pro monitoring a kontrolu poskytované péče.

Okruh 2-C: Ukončování péče

- Zařízení má písemně zpracované postupy ukončování péče a přípravy na samostatný život. Dítě je na odchod ze zařízení / ukončení programu připravováno.
- Zařízení vyhodnocuje potřeby dítěte pro samostatný život a nastavuje postupy k podpoře úspěšného přechodu dítěte do samostatného života. Před odchodem z péče do samostatného života je dítě provázeno v plánování a přípravě zejména těchto oblastí: vzdělávání, zaměstnání, ubytování, správa financí a možnosti finanční podpory (např. sociální dávky), jednání s úřady, péče o zdraví, přístup ke zdravotním službám a službám dalších potřebných specialistů, udržení sociálních kontaktů, vytváření nové sítě podpory a poradenství atd. Mladý dospělý obdrží seznam kontaktních míst a osob, na které se může obrátit v případě náhlých nebo krizových událostí. Na přípravách se podílí také osoba odpovědná za výchovu a další odpovědné orgány.
- Pro odcházející dítě zařízení připraví rozloučení a poskytuje mu podporu.
- Zařízení uplatňuje následnou podporu a poradenství pro mladého dospělého, který opustí péči, a tyto způsoby respektují individuální potřeby mladého dospělého a kladou důraz na zachování a udržení vztahů dítěte, které si

v zařízení vytvořilo. S těmito možnostmi zařízení mladého dospělého před odchodem včas a srozumitelně seznamuje.

Tolik text STANDARDŮ, které vydalo MPSV a MŠMT.

Cílem (nebo úkolem?) manuálu je mimo jiné i sjednocení postupů OSPOD a DD tak, aby příprava probíhala kontinuálně, péče byla **realizována v souladu s nejlepším zájmem dítěte, jeho individuálními potřebami, s ohledem na rodinný kontext a dle aktuálních odborných poznatků.**

2. PŘÍPADOVÁ KONFERENCE

Jak se připravit na spolupráci, jak nastavit kroky, na co nezapomenout a co je důležité, kdo a co udělá a kdy? Na tyto otázky by nám měla najít odpověď právě případová konference.

Případová konference je dle Metodického doporučení MPSV **plánované a koordinované společné setkání klienta**, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. Cílem setkání je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. **Výstupem je tzv. akční plán**, který stanovuje konkrétní, adresné a termínované dílčí kroky vedoucí k naplnění cíle setkání.

Co je však zásadní a společné, je vzájemná informovanost a spolupráce mezi jednotlivými aktéry. Participace dítěte je pak již samozřejmostí.

Případová konference je tedy jedním ze základních nástrojů pro řešení situace ohroženého dítěte. Tato zákonná povinnost, tedy pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí, lze využít i v situacích, kdy plánuje pracovník OSPOD, tedy koordinátor případu, „cestu přípravy“ dítěte z náhradní rodinné péče, nejčastěji z ústavního zařízení, na reálný život.

2.1. PŘÍPADOVÁ KONFERENCE

§ 10 odst. 3. písm. e) zákon o SPOD

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob.

2.1.1. Přínosnost a optimální frekvence případových konferencí²

Podle daného výzkumu jsou **dle dvou třetin pracovníků OSPOD případové konference přínosné pro děti připravující se na odchod z pobytového zařízení**. Podle poloviny z 48 pracovníků je optimální jejich frekvence alespoň 1 x za půlrok, z toho 20 by je realizovalo ještě častěji (alespoň 1 x za čtvrt roku) Čtvrtině stačí scházet se pouze 1 x za rok.

² Závěrečná zpráva z průzkumu spol. Confes pro nadační fond Krok domů, PŘÍPRAVA MLADÝCH DOSPĚLÝCH VYRŮSTAJÍCÍCH V POBYTOVÝCH ZAŘÍZENÍCH NA ODCHOD DO DOSPĚLÉHO ŽIVOTA, str. 64 dostupné z: [Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života. Výsledky unikátního výzkumu - Právo na dětství \(pravonadestvi.cz\)](#)

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ z uvedeného výzkumu.

- OSPOD pracovníci mají málo času na terénní práci s dospívajícími.
- Přitom OSPOD pracovníci projevují zájem o větší časovou dotaci pro individuální práci s dospívajícími (vyšší frekvence návštěv alespoň 1 x měsíčně, délka návštěvy více než 1 hod.
- V systému přípravy dospívajících mladých dospělých na odchod z pobytového zařízení není dostatečné propojení a spolupráce všech zainteresovaných složek aktérů procesu (tj zejména pobytové zařízení, OSPOD, kurátor pro dospělé nezisková organizace).
- Ve většině případů OSPOD končí spolupráci s dospívajícími a monitoring jeho aktivit dosažením plnoletosti. Chybí návazná přechodová péče. Navázání kontaktu s kurátorem pro dospělé není pro mladého dospělého povinné. Dospívající dosažením plnoletosti přijde o „ústavní doprovázející osobu“.
- Pro dospívající pocházející z nefunkčních původních rodin, je nedostatek míst v startovacích tréninkových bytech, domech na půl cesty, sociálním bydlení apod. V současných podmínkách kurátoři pro dospělé a pracovníci OSPOD nemají čas/prostor doprovázet plnoletého mladého dospělého na odchodu do samostatného života tudíž v řadách OSPOD či kurátorů pro dospělé nelze hledat blízkou osobu doprovázející dospívajícího při odchodu.
- Vhodným adeptem doprovázejícím dospívající a mladé dospělé při přípravě na odchod z pobytového zařízení a v rámci přechodové fáze do samostatného života se jeví být neziskové organizace a dobrovolníci.
- Kromě edukace, motivování a poskytování klíčového vztahu dospívajícími a mladým dospělým, je potřeba zajistit pro ně také vhodné fyzické prostředí v podobě sociálního bydlení (opět potřeba nastavení zákona o sociálním bydlení). Neziskové organizace by mohly být nápomocné v zajišťování následného nezávislého bydlení, tj. pomoc při pořizování bydlení (jak pořídit bydlení, jaké bydlení) a pomoc v rámci finanční gramotnosti (potřebná výše výdělku vs výše nájemného či výše splátky hypotéky).

V pracovní skupině jsme se shodli, že PK vnímáme jako stěžejní pracovní nástroj v přípravě a dále, že by měla proběhnout vždy na začátku období viz kapitola 7. A následně v rozsahu **minimálně 1x za rok**, a to s ohledem na individuální situaci dítěte. Nutné je nastavit na prvním setkání, kde budou zvážena individuální specifika, možnosti, ale i smysl. Závěrem každé PK by měl být jasně stanovený termín dalšího setkání, včetně termínovaných úkolů.

2.1.2. Cíle případové konference

- Reagovat na vzniklou situaci ohroženého dítěte nebo jeho rodiny.
- Vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení.
- Vytvářet osobní kontakty a podpůrnou síť rodině.
- Aktivizovat rodinu.
- Koordinovat péči.
- Získat nástroj pro kontrolu plnění domluvených kroků.

2.1.3. Principy případové konference

- Zájem dítěte a individuální přístup (pomoc a podpora vycházejí vstříc skutečným potřebám dítěte).
- Aktuálnost (je brán ohled na aktuální životní situaci a možnosti klienta).
- Objektivita (při plánování pomoci se vyhýbáme hledání řešení na základě subjektivních soudů, nepotvrzených nebo zastaralých informací a řešení vznikajících na základě individuálně orientovaného pohledu, snažíme se získat co možná nejvíce objektivní informace z různých úhlů pohledu).
- Důvěrnost, diskrétnost a bezpečí (osobní a citlivé údaje jsou uváděny a sdíleny jen s ohledem na jejich potřebnost pro řešení konkrétní situace. Je zachována mlčenlivost (stvrzená podpisem účastníků).
- Informace o rodině jsou poskytovány ostatním jen s klientovým souhlasem s výjimkou případů stanovených zákonem).
- Spolupráce (zainteresované strany spolupracují s klientem a jeho rodinou, i mezi sebou navzájem).
- Koordinace (díky případové konferenci je pomoc klientovi a jeho rodině koordinovaná, s jasným a jednotným cílem).
- Efektivita (jednotný postup a cíl, na kterém je klient zainteresován, přináší vysokou efektivitu pomoci).³

2.1.4. Četnost PK

V pracovní skupině jsme se shodli, že PK vnímáme jako stěžejní pracovní nástroj v přípravě dětí a mladistvých na odchod z DD. Je tedy nezbytně nutné, aby byla realizována vždy na začátku tří stanovených období (13+, 16+, 18+). Následně pak v rozsahu **minimálně 1x za rok**, a to s ohledem na individuální situaci dítěte.

Odstupy mezi jednotlivými PK by měly být v minimálních časových intervalech, musí být však stanoveny tak, aby byly reálně zvládnutelné.

2.1.5 Výstupy PK

Nezbytným výstupem případové konference by mělo být vytvoření „akčního plánu“, který každý ze subjektů následně zapracuje do svých činností a své práce s dítětem. Cíle stanovené v akčním plánu lze využít pro tvorbu nejen IPOD, ale i PROD či vzdělávacích plánů ve škole. Akční plán by měl obsahovat stanovení konkrétních dílčích cílů, včetně odpovědnosti jednotlivých aktérů za jejich plnění a termínů kdy budou splněny. Předmětem by mělo být i stanovení, termínů průběžných setkání.

Nezapomenout do tvorby akčního plánu vtáhnout samotné dítě, musí být naším partnerem!

³ Metodika-PK MGS.pdf (pravonadetstvi.cz)

3. PARTICIPACE DÍTĚTE⁴

Proč participativní přístup k dětem uplatňovat?

*Právo dětí na participaci je obsaženo v řadě právních dokumentů, zejména v Úmluvě OSN o právech dítěte (specificky čl. 12), v zákoně o Sociálně-právní ochraně dětí 359/1999 Sb. **Participaci je však možné chápat také jako nástroj zlepšování poskytovaných služeb.** Konzultace s dětmi umožňují přizpůsobovat poskytované služby měnícím se potřebám. Participace tak vede k přesnějším, vhodnějším a informovanějším rozhodnutím. Participace dává dětem určitou úroveň vlivu, prvek volby, který kromě toho, že jim pomáhá pochopit jejich vlastní přání a potřeby, je motivuje k dodržování společných rozhodnutí. **Díky participaci tak vzrůstá pravděpodobnost, že přijatá rozhodnutí budou účinně realizována.***

Participace se ukazuje být také důležitou složkou ochrany dětí. Opakovaně se potvrzuje, že pokud odpovědní/é pracovníci/ice dětem nenaslouchají a neberou jejich sdělení vážně, může tato skutečnost přispět v konkrétních případech k pokračování jejich zneužívání. Participace napomáhá rozvoji důležitých životních dovedností. Jde zejména o komunikaci, vyjednávání, dovednost stanovování priorit a rozhodování. Nepodporuje však jen dílčí dovednosti, ale podněcuje rozvoj celé osobnosti. Efektivní participace přispívá k rozvoji sebedůvěry ve vlastní schopnosti, zvyšuje sebevědomí i napomáhá jasně si vlastní identity.

*V praxi se objevují přístupy, které zdůrazňují postavení dítěte jako subjektu, který se může a má právo účastnit a podílet na rozhodování o vlastním životě. Orientují se na podporu vlastních schopností a zdrojů dítěte a jeho zapojení do procesu sociální rehabilitace. Takové přístupy participaci nejen umožňují, ale činí z ní základní mechanismus pomoci a podpory. Participaci a spolupracující vztah však nelze nařídit nebo zavádět rozhodnutím od stolu. Švýcarská specialistka na participaci dětí Annegeret Wigger k tématu participativních vztahů dospělý-dítě říká: „...sebeurčení ani participaci nejde poručit shora. Když se o to pokoušíte, ze sebeurčení se stává cizí poroučení a z participace vykonávání obtížné povinnosti. **Sebeurčení a participace vznikají, když děti a mladiství zažijí smysl těchto procesů, takže pochopí, že se vyplácí angažovat se pro sebe a pro ostatní.** Pro tyto zkušenosti potřebují děti a mladiství konkrétní prostor, ve kterém můžou zažít, jak tyhle procesy participace vypadají a jak pozitivně nebo negativně ovlivnily jejich životy. Každodenně pak děti a mladiství dobývají prostory takových zkušeností a naráží často na nepřekonatelné hranice. Takže konečně o tom, jaké šance dostanou děti a mladiství, aby se zúčastnili utváření světa, ve kterém žijí, rozhoduje svět dospělých a jeho vládnoucí instituce, jako rodina, škola, nabídka volnočasových aktivit v konkrétním místě bydliště. V tomhle jsou dospělí klíčovými osobami, pravými strážci brány, správci moci k stanovení hranic, a tak i mají velký vliv na to, které tematické prostory budou otevřeny k sebeurčení a participaci a které naopak zůstanou zavřené. Proto se může participace vyvíjet jako souhra procesů shora dolů a zdola nahoru⁵.“ Konceptem participace se míní širší participace jako nedílná součást vztahu dospělých a dětí, princip přítomný*

⁴ (ROLE PARTNERSKÉHO PŘÍSTUPU A SKUPINOVÉ PRÁCE v přípravě dětí na odchod z dětského domova Olga Kusá, Ingrid Hanzlíková, Dagmar Křišová, Michal Ďorď str. – 10-17)

⁵ Upraveno dle NOSÁL, Igor, ČECHOVÁ, Irena (eds.), Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami (Sub–projekt PF 134: Inovace služeb a metod práce s ohroženými dětmi a rodinami: Nové přístupy a příklady dobré praxe ve Švýcarsku), Brno: Česko-britská o.p.s., 2014, s. 16; WIGGER, A., STANIC, N., Mitwirkungsbaukasten – eine praktische Anleitung, in: WIGGER, A., STANIC, N., Kinder wirken mit. Ein Handbuch zur Unterstützung der Mitwirkungspraxis in der Ausserfamiliären Betreuung, Bern: Stämpfli Verlag, 2012, s. 72–73.

ve veškerém fungování dětského domova, ve způsobu uvažování pedagogických pracovníků a pracovníc, ale i všech dalších pracovníků a pracovníc zařízení.

Na co si dát při realizaci participačních procesů v praxi pozor?

Komunikace je jádrem dobré participace dětí na životě dětského domova a často také jádrem problémů v institucích, kde obecná kultura sdílení informací není na vysoké úrovni. Tento problém jen reflektuje širší společenský problém nekomunikace nebo nedostatečných komunikačních návyků. Často neprobíhá potřebná pravidelná a systematická výměna informací mezi vedením, pedagogickým personálem a dětmi, vedení neví, co projednávají děti na skupinách a naopak. **Děti neznají mechanismy, jak podat svůj návrh a jak s jejich připomínkami vedení naloží. Nerozumí důvodům, proč v některých případech bylo rozhodnuto tak, jak bylo rozhodnuto, a tato nedorozumění vyvolávají nepochopení a konflikty.** Výrazným posílením systému komunikace v zařízení je svěření zodpovědnosti za přenos informací oběma směry konkrétním osobám a systémové zakotvení prostředků na podporu vysoké míry informovanosti.

Formalismus

Formalismus je obrazem nedůvěry v participaci a vrací nás do úrovně neparticipace do tzv. symbolické účasti. Systém setkávání dětí s vedením je zaveden, děti mají prostor sdělovat své připomínky, ale pedagogové a vedení je dále nijak nezohledňují. Děti dostávají hlas pouze symbolicky, dospělí mu nepřikládají žádný význam a nepřiznávají dětem skutečný vliv. **Takový přístup vede k tomu, že děti přestávají vidět smysl ve vyvíjení vlastního úsilí a už pouze rezignovaně vyjadřují nesouhlas se systémem.**

Při tomto problému bychom se měli znovu zamyslet nad otázkami⁶:

- Jaký je cíl participace?
- Čeho jí chceme dosáhnout v krátkodobém a dlouhodobém pohledu?
- Co z toho mají mít děti?
- Odpovídají naše participační procesy cílům a kontextu našich dětí?
- Jsme připraveni brát názory dětí skutečně v úvahu?
- Umožňují naše rozhodovací procesy skutečně názor dětí vzít v úvahu?
- Máme stanoveny v našich vnitřních pravidlech, že názorům dětí přikládáme váhu při rozhodování? Jak interpretujeme, co nám děti říkají?

Ujasnění si odpovědí na tyto otázky nám pomůže s dětmi vést skutečný a upřímný dialog.

Děti jsou motivované k participaci, když:

- je řešený problém významný a smysluplný pro všechny zúčastněné strany,
- jsou participativní aktivity zajímavé a zábavné,
- jim participace přináší užitek (např. vědomí, že přispěly k přínosné změně, že názory byly vyslyšeny nebo že získaly nové dovednosti),
- se cítí být respektované a jejich účast je skutečně oceněna (pochvalou, poděkováním), je jim poskytována zpětná pozitivní vazba.

⁶ SINCLAIR, Ruth, Participation in Practice, Children and Society, 2004, 18(2), s. 106–118, cituje model tzv. Cest k participaci vyvinutý Harrym Shierem (2001).

4. CÍL PŘÍPRAVY NA ODCHOD Z DĚTSKÉHO

DOMOVA

Cílem je, aby děti získaly schopnost zajistit svoje vlastní životní potřeby, být psychicky stabilní, mít vlastní identitu, orientovat se v reálném životě, mít zdravé sebevědomí a využívat svoji přítomnost k celkovému naplnění.

Cíle přípravy na odchod z DD:

1. Rozvoj osobnosti

- prohlubovat svoje vědomosti, vrozené vlastnosti, schopnosti, dovednosti a talent,
- rozvíjet schopnost stanovovat si osobní cíle a hledat kroky k jejich naplnění,
- učit se vzájemnému soužití s ostatními lidmi, podřizování se zájmům většiny, nutnosti spolupráce v týmu a vytváření pozitivních vztahů mezi lidmi,
- vytvářet estetické cítění vkus x nevkus,
- učit se střídání činnosti aktivního a pasivního odpočinku,
- poznávat sebe sama, učit se zvládat negativní citové stavy a překonávat překážky a obtíže,
- volit individuální přístup a pozitivní vzor jako výchovný prostředek, pochvaly, motivace a případná omezení.

2. Samostatné rozhodování

- schopnost rozvíjet kritické myšlení, odolávat manipulaci, hledat vlastní postoj, který bude v souladu s platnými zákony a kulturními zvyklostmi,
- přijmout vnitřně řešení a nést za něj odpovědnost,
- schopnost rozhodnout se a projednávat svá rozhodnutí s vychovateli a vrstevníky,
- vést k samostatnosti a spoluzodpovědnosti.

3. Spolupráce

- naučit se spolupracovat s ostatními lidmi, nebýt závislý pouze na jednom člověku,
- využívat společnou dělbu práce v rodinné skupině i mimo ni,
- rozlišovat intimitu rodinné skupiny,
- učit se naslouchat a respektovat názory druhých,
- schopnost spolupráce jako jedna ze základních schopností potřebných v budoucím zaměstnání,
- podporovat kontakty s rodinou.

4. Zodpovědnost

- vytvářet schopnosti nést zodpovědnost za vlastní činy a plnění si svých povinností,
- upevňovat návyky samostatné přípravy na vyučování,
- podporovat charitativní myšlení a zapojovat ostatní do společných akcí,
- brát ohled na druhé lidi, na rodinu, na místo, ve kterém žijí,
- upevňovat vzájemnou důvěru mezi vychovatelem a dětmi.

5. TEMATICKÉ OBLASTI

Jedná se o oblasti, které by měly být v průběhu přípravy, která bude trvat několik let a na které se bude postupně podílet řada subjektů a dítě samotné, nezapomenout a dítě připravit.

Tematické oblasti:

- I. **Východisko spolupráce**
 1. Cíle, hodnoty a očekávání
- II. **Základní témata**
 2. Péče o zdraví
 3. Bydlení
 4. Práce a vzdělávání
 5. Finance a hospodaření
 6. Jednání na úřadech a na veřejnosti
 7. Práva a povinnosti
- III. **Psychosociální zázemí**
 8. Rodina a partnerské vztahy, sexualita
 9. Volnočasové aktivity a zájmy
- IV. **Orientace ve světě**
 10. Cestování a doprava
 11. Média a internet
- V. **Mimořádné situace v životě**
 12. Řešení životních krizí

6. OBDOBÍ SPOLUPRÁCE

Děti v ústavní péči (náhradní rodinné péči) prožijí často řadu let a někdy i celý svůj život až do dospělosti. To při práci s takovým dítětem znamená, že dítě často již známe, jsme s ním v nějakém kontaktu. Velmi často nám tak ani nedojde, že je již ve věku, kdy je nutné naši práci s ním, pozměnit a přidat další úkoly a práci nasměrovat k jeho postupnému osamostatnění.

Často můžeme pracovat s nezájmem ze strany dítěte či zainteresovaných subjektů. Naším úkolem je však nerezignovat a pokusit se postupně „vtahovat“ všechny zainteresované do plnění plánovaných úkolů.

Naši činnost lze rozplánovat do třech základních věkových období, které souvisejí s životními etapami dětí při jejich cestě ke zletilosti. Každá tato etapa je něčím jiná a něčím jiným důležitá pro osamostatnění a hladké navázání další spolupráce v následujících obdobích.

Období jsme rozdělili na věk

- 1) 13+
- 2) 16+
- 3) 18+⁷

6.1. SETKÁNÍ 13+ (ZAČÁTEK SPOLUPRÁCE, VOLBA ŠKOLY, ...)

Jedná se o období volby směřování na střední školu – nutná základní orientace v právních, ekonomických, sociálních vztazích. Jde o první fázi přípravy na odchod dětí z ústavních zařízení a NRP. Jedná se o období, které je stěžejní v souvislosti s volbou na budoucí povolání, věk mezi 13-15 roky v závislosti na věku, kdy bude mít dítě ukončenou povinnou školní docházku.

Důležité období především pro děti v DDŠ – často mění se vstupem na střední školu i zařízení. Z našich zkušeností vyplývá, že pro řadu z nich je to náročné období – mění se jejich vazby na vrstevníky i na důležité dospělé lidi. Toto je třeba dobře přemostit a ošetřit.

Po prvotním případovém setkání a ujasnění hodnot a očekávání jednotlivých subjektů a zejména dítěte, svolá OSPOD případovou konferenci k tomuto období (dále jen PK), účastníci – třídní učitel, dítě, rodiče, sociální pracovník DD, klíčový vychovatel, pracovník OSPOD – koordinátor případu, organizace zabývající se odchodem dětí z DD, sociální pracovník na obci (V ZSV se již učí o např. činnostech ÚP), pěstouni atd.

V této fázi je do procesu zapojeno mnoho odborníků – pracovník OSPOD, soc. pracovníci DD, DDŠ, soc. pracovník NNO, kteří by si měli předat základní informace z oblasti sociálního poradenství, ve stejném rozsahu jako soc. pracovník obce (např. evidence na ÚP, nezaměstnanost, systém dávek, právní a finanční gramotnost apod.).

⁷ Období 18+ bylo zvoleno záměrně, s ohledem na přesah spolupráce s „mladým dospělým“ a jde spíše o název období, činnost musí být zahájena před plnoletostí. Jde o podporu a dobrovolnost spolupráce.

Sociálního pracovníka můžeme do této části spolupráce zapojit v případě, že **je rodič dítěte klientem soc. pracovníka obce** a řeší zde svoje problémy, potřeby k možnosti návratu dítěte do rodiny. Zde je poté za zapojení soc. pracovníka obce do případových setkání určitě přínosem, protože může mít podstatné informace k případu dítěte. Zde to ale nemusí být soc. kurátor.

Cíle pro dané období:

Cíl 1) - Směřování volby povolání

- a) Přání dítěte.
- b) Jeho schopnosti + dovednosti.
- c) Kompetence rodičů⁸.
- d) Uplatnění na trhu práce.
- e) Vazební osoba, prvotní navázání, rodina.

Cíl 2) osamostatnění dítěte

- a) Např. samostatné ježdění do práce (věk od 15 let, po skončení povinné školní docházky (§ 35 OZ)) postupně nabývá svépravnosti s ohledem na OZ, aby se osamostatňoval, stavět na důvěře a samostatnosti.
- b) Cvičné byty (od 16 ti let).
- c) Praxe o prázdninách např. s ubytováním, brigády (tlak ze strany OSPOD na pozitivní motivaci, tlak na DD, organizace).
- d) Finanční gramotnost – viz ZSV ze ZŠ.
- e) Příprava dětí na práci – nutná koordinace se školou, která některé aktivity provádí v rámci ZSV.
- f) Třídní učitel představí vzdělávací aktivity a bloky, které školy dělá – nutný osobní vstup učitele do procesu – zásadní!
- g) Hospodaření s penězi, hodnota peněz, možné zdroje financí:
 - Stanovení kapesného (Upravuje § 31 ZÚV a výši kapesného pak NV č. 460/2013 Sb. To však nebrání zařízení vyplácet dítěti i kapesné z výživného stanoveného rodičům, po odečtení příjmů, které se použijí na úhradu péče dle § 29 ZÚV).
 - Mobilní telefony – výběr vlastního tarifu.
 - Účty/karty na založení účtu není třeba schvalovat soudem, nicméně je nutná součinnost zákonných zástupců.
 - Peníze napřímo např. u poručenství – zde je možný problém, pokud by nebyl stanoven limit. Odpovědnost za řádné hospodaření je na poručníkovi.
- h) Téma sexuální a rodinné výchovy
 - Zodpovědné sexuální chování.

⁸ „Rodičovské kompetence jsou takové schopnosti a dovednosti rodičů, které umožňují dítěti se vyvíjet přiměřeně jeho potřebám ve všech oblastech života. Znamená to, že rodiče sami nebo s podporou dokáží uspokojovat potřeby dítěte v kontextu jeho věku, duševního, mentálního i tělesného vývoje a umožňují/podporují tím optimální rozvoj jeho potenciálu.

- Zodpovědné rodičovství, (téma antikoncepce), hodnota života, zdravotní rizika.
- Zdravé sociální vztahy – partnerské, kamarádské vztahy apod.
- i) Doklady (zmínit důležitost rodného listu + zodpovědný přístup k dokladům ve smyslu jejich důležitosti – chránit je, pečlivě uschovávat, problém spojený se ztrátou).
 - Zajištění OP
- j) Trestní a přestupková odpovědnost.

Průběžná setkání – cca každé 3 měsíce – termín je zásadní pro zdárné plnění akčního plánu (všechny zainteresované složky, klíčový pracovník si musí vyhradit dostatečnou časovou dotaci, popř. udělat častější kratší setkání, možnost např. řešit jen některé dílčí věci, dle aktuálnosti a dle toho přizvat zainteresované).

Kooperace mezi IPOD a PROD v případě zapojené sociální služby **zvážit i její osobní plány práce s klientem.** Tak aby tyto administrativní podklady měly stanoveny stejné cíle a kroky k jejich naplnění a vzájemně se provazovaly. Zásadní je stejný směr spolupráce, na kterém bychom se měli dohodnout na PK. Nicméně odpovědnost za nastavení směru je odpovědností klíčového pracovníka OSPOD.

Nutná je vzájemná informovanost, spolupráce a zejména zapojení dítěte do celého procesu, viz kapitola participace dítěte.

V tomto období nezapomenou na školu, která má **klíčovou roli v daném období.**

- Na základě vyhodnocení by měl mít klíčový pracovník OSPOD povědomí o prospěchu, zájmech a možnostech vzdělávání pro dítě umístěné v dětském domově.

OSPOD bude využívat nástroj **Případových konferencí a setkání** k práci s dítětem na odchodu z DD.

Další oblasti k diskuzi jsou mezilidské vztahy, internetová gramotnost, sebezpoznání, seberozvoj a prosazování, péče o zevnějšek.

Důležité sledovat, jak funguje v kolektivu, jak navazuje vztahy, jak se v zařízení cítí. Sledovat i jeho obavy a strachy – má to s kým probírat?

Sociálně patologické jevy.

- zážitkově řešit s dítětem různé modelové životní situace (standardní, veselé, smutné...), se kterými se může v životě setkat – apel na řešení nepříznivé životní, sociální situace a pokusit se představit zdravý způsob řešení včetně představení podpůrných, pomáhajících služeb

6.2. SETKÁNÍ 16+ (ŠKOLA VS. PRÁCE)

Jedná se o období, kdy u některých dětí dochází k přechodu ze školy do práce, popř. možnost brigád a případného přivýdělnku. Období, kdy má dítě řadu práv a je nutné s ním **pracovat již jen jako s partnerem**, nikoliv jako s objektem naší pomoci a snahy. Jedná se o období, kdy je nutná základní orientace v právních, ekonomických, sociálních vztazích.

Případová konference – počátek další spolupráce!

Nutné společné vyhodnocení předchozího období:

- strukturovaný rozhovor s dítětem, pracovníky, učitelem,
- propojit jednotlivé body v IPOD za celé předchozí období a ověřit znalosti u dítěte,
- nastavení nových oblastí pro další období,
- nový akční plán spolupráce,
- možnost zvážit PK přímo na obci společně s exkurzí a seznámením sociálního pracovníka – navázání spolupráce.

Stěžejní subjekty pro dané období: učitel, rodiče, vychovatel, sociální pracovník ORP, sociální pracovník na obci, sociální pracovník ÚP, dítě, sociální pracovník DD, organizace, která se zabývá odchodem dětí z DD, OSPOD, blízká vztahová osoba a další.

Zkušenost s prací s dětmi z ústavní péče budou mít sociální pracovníci na ORP – sociální pracovník dle § 92 písm. b) 108/2006 Sb. zákona o sociálních službách tzv. sociální kurátor, ten by za sekci sociální práce měl být klíčovým pracovníkem a měl by mít i kapacitu na případovou práci⁹. Soc. pracovník II. Obce, může být také přizván, nechat prvotně na posouzení soc. kurátora z příslušného ORP, zda jej ke spolupráci na případu přizve s ohledem na možná specifika, např. potřebnost spolupráce v lokalitě kam by se dítě mohlo vrátit.

Ideální započetí spolupráce se soc. kurátorem se jeví 1 rok, max. 1,5 roku před 18. rokem věku, dle složitosti případu. (pozor: důležité je dobře vysvětlit roli a přínos spolupráce mladého člověka se sociálním kurátorem. Mladí dospělí nechtějí často spolupráci navázat, protože nedůvěřují další spolupráci s člověkem „z úřadu“, vnímají ho více jako pokračující „kontrolu“ než jako člověka, který by jim mohl na základě jejich dobrovolnosti pomoci.)

Pro další soc. práci je podstatný kontakt s dítětem v posledním roce před odchodem z ÚV (dle zákona SPOD je návštěva povinná min. 1x za 3 měsíce to jsou min. 4 schůzky, kde měl být soc. kurátor přítomen, vhodné je, aby proběhla i návštěva pracoviště soc. kurátora na úřadě dítětem).

S ohledem na postupné nabývání svéprávnosti dítěte a dále k pomalému přechodu dítěte z OSPOD pod sociálního pracovníka je nutné nastavit v rámci spolupráce i komunikaci ze strany DD směrem ke klíčovému pracovníkovi, tedy které informace předávat soc. kurátorovi přímo ze strany DD– např. nejvíce v oblasti možnosti bydlení, povinnosti spojené s ÚP, hledání zaměstnání, hmotná nouze, finanční a právní gramotnost, popř. řízení omezení svéprávnosti a opatrovnictví aj.

⁹ Novela zákona o SPOD stanovuje od 1.1.2022 povinnost tvorby IPOD společně se sociálním pracovníkem obce cca 6 měsíců před zletilostí. Nutné nastavit na ORP procesy, kdy tento pracovník vstoupí do spolupráce ještě před touto lhůtou. Jedná se o zásadní vstup neboť v 18 letech přechází dítě ze strany OSPOD do jeho péče. Pokud bude dítě na tohoto pracovníka navázáno již dříve, jedná se o jistě o lepší spolupráci v budoucnu.

Cíle pro dané období:

Cíl 1) pracovní návyky, brigáda – zásadní úkol

Cíl 2) osamostatnění

- a) „chráněné bydlení“.
- b) Zjistit možnosti – dům na půli cesty – snížení věkové hranice – podpora s odkazem na síť služeb.
- c) Samostatné bydlení, startovací byty – projekty v této oblasti (CIRI, KÚ).
- d) Praktické lékaře – seznámit s prevencí – dohlížet a doprovázet.
- e) Rodičovská odpovědnost – sexualita, příprava na rodičovství (problematika rodiny – vhodné, zdravé způsoby řešení problémů).
- f) Finanční gramotnost – dluhy, účty, oddlužení, hypotéky, kontokorenty, půjčky – možnost využít dluhovou poradnu – projednat s nimi tuto možnost, zapojit je do procesu.
- g) Sestavování rozpočtu, inkaso, hrazení z účtů, energie, prakticky nechat, aby si vše zařídili sami, co kolik stojí, vs. průměrné platy v jednotlivých oblastech.
- h) Právní minimum – druhy pracovních smluv, pracovně právní vztahy, Občanský zákoník, pracovní právo, dávky, rodičovský příspěvek, trestní a přestupkové právo, odpovědnost, živnostenský zákoník – spolupráce se školou + poradna.
- i) Pracovní uplatnění – s ohledem na výše uvedené, a na školu kterou mladý dospělý studuje, jeho zájmy, souvisí se školním vzdělávacím plánem:
 - ve školním vzdělávacím programu (švp) jsou zahrnuty téměř všechny oblasti, které souvisí s přípravou dítěte – klíčový pracovník OSPOD jej musí mít k dispozici,
 - nutná intenzivní spolupráce se školou – práce OSPOD v navázání, rozšíření a doplnění informací, které dítě získává ke stejné oblasti ve škole – **jednotnost informací je pro dítě stěžejní.**
- j) Pojištění zdravotní, sociální, důchodové – možnosti a důsledky¹⁰.
- k) Nutnost vyřízení dokladů.
- l) Mezi další vhodná témata k řešení patří: trávení volného času – jak si poradím a co budu dělat, až budu sám. (*Děti v zařízeních mají program, někdo se o něj stará. Mimo zařízení ale ne a jsou na to samy. Často si s tím nevědí rady.*)

6.3. SETKÁNÍ 18+ (ZLETILOST, STUDIUM, PRÁCE, BYDLENÍ)

Jedná se o období, kdy je mladý dospělý již plnoletý a v zásadě nemusí s nikým spolupracovat. Smyslem tohoto období a přípravy zainteresovaných subjektů je, aby mladý dospělý věděl, že na to nemusí být sám, aby věděl, na koho se může při nastalých problémech v samostatném životě obrátit, kdo mu příp. zprostředkuje další

¹⁰ jedná se o cca 25 dětí ročně, vhodné je uspořádat zajímavý seminář, kam je vhodné pozvat odborníky z této oblasti, aby děti proškolili, a zároveň vysvětlili zásadní věci – interaktivní forma

pomoc – pracovník neziskovky, příp. patron, který mladého dlouhodobě zná, podaří-li se navázat dobrá spolupráce se sociálním kurátorem, tak mu pomůže sociální kurátor.

Cílem je, aby se v daném období mladý dospělý orientoval v právních, ekonomických a sociálních vztazích.

Setkání by mělo proběhnout před 18 rokem, mělo by dojít ke stručnému shrnutí všech předešlých témat – vypíchnout z nich to nejpodstatnější + zpětná vazba, jak na tom klient je, apel na problematiku řešení možných problémů s odchodem do „života“ – *co dělat, když: např. neseženeš práci..., rozejdeš se s přítelem, podepíšeš nevýhodnou smlouvu, budeš se cítit osamělí, zůstaneš bez střechy nad hlavou, bude Tě někdo vydírat, když zjistíš, že jsi těhotná ...* apel na oblast sociálně patologických jevů – kriminalita, závislosti, deviace, sociální kontrola, sociální vztahy ... apel na partnerské vztahy, rodinné vazby atd.

Zapojit stejné spolupracující aktéry + dům na půli cesty + sociálního kurátora ORP.

Důležitá je pro toto období motivace, participace, vzájemný respekt a zájem nás všech, snaha pomoc, opravdovost.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zavádí od 1.1.2022 nový institut využitelný při přípravě mladého dospělého. Jedná se o tzv. zaopatřovací příspěvek.

6.3.1. ZAOPATŘOVACÍ PŘÍSPĚVEK

§ 50b

Podmínky nároku na opakující se zaopatřovací příspěvek

(1) Zletilá nebo plně svéprávná fyzická osoba má nárok na zaopatřovací příspěvek za kalendářní měsíc, pokud tato fyzická osoba, není-li dále stanoveno jinak,

a) byla do dne nabytí zletilosti nebo do dne nabytí plné svéprávnosti svěřena do pěstounské péče podle § 47a odst. 1 písm. a) nebo jí byla nařízena ústavní výchova podle občanského zákoníku včetně svěřeni do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle § 971 odst. 2 občanského zákoníku (dále jen „péče zakládající nárok na zaopatřovací příspěvek“) a tato péče trvala nepřetržitě po dobu alespoň

1. 3 let, které bezprostředně předcházely dni nabytí její zletilosti nebo dni nabytí její plné svéprávnosti, pokud pěstounská péče nebyla zprostředkována orgány sociálně-právní ochrany,

2. 12 měsíců, které bezprostředně předcházely dni nabytí její zletilosti nebo dni nabytí její plné svéprávnosti, šlo-li o pěstounskou péči zprostředkovanou podle tohoto zákona nebo o nařízenou ústavní výchovu podle občanského zákoníku,

b) je nezaopatřeným dítětem,

c) nebyla pravomocně odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který dosud nebyl zhlazen, a

d) má vypracován individuální plán podle § 50d a poskytuje součinnost při jeho vyhodnocování a aktualizaci.

Individuální plán mladého dospělého je povinen s oprávněn osobou vypracovat **sociální pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností** ve spolupráci s krajskou pobočkou Úřadu práce a ve spolupráci s osobou nebo zařízením, v jejichž péči se mladý dospělý nacházel do dosažení zletilosti nebo plné svéprávnosti. Příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností k vypracování individuálního

plánu koresponduje s vymezením působnosti tohoto orgánu při zajišťování sociálních služeb a činností sociální práce, když podle § 92 písm. b), d) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je obecní úřad obce s rozšířenou působností kromě jiného povinen poskytovat odborné sociální poradenství ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy a realizovat činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob.

Individuální plán mladého dospělého je možné připravit také s předstihem již před zánikem pěstounství, poručenství nebo ústavní výchovou, přičemž v takovém případě bude do jeho vypracování zapojen příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, v jehož je oprávněné nezaopatřené dítě zařazeno až do nabytí plné svéprávnosti a který sleduje průběh ústavní péče nebo náhradní rodinné péče, včetně přípravy dítěte na odchod z náhradní péče.

O vypracování tohoto plánu může požádat dítě nejdříve 6 měsíců před dosažením plné svéprávnosti. (§50d, písm. 4). Součinnost ze strany pracovníka OSPOD je tak nejen povinná dle zákona, ale je v zájmu mladého dospělého a profesionální povinností navázat spolupráci se sociálním kurátorem s dostatečným předstihem při přípravě mladého dospělého.

V případě předpokladu, že vznikne nárok na zaopatřovací příspěvek, má pracovník OSPOD minimálně 6 měsíců před ukončením jeho péče povinnost informovat sociálního kurátora.

Jako vhodné se jeví v dostatečném předstihu svolat PK, kam jsou přizváni všichni, kteří doposud spolupracovali na přípravě mladého dospělého a nově je přizván i sociální kurátor. Je seznámen s mladým dospělým, s dosavadní přípravou, plánovanými úkoly apod. Dojde tak nejen k postupnému navázání kontaktu, ale zejména kontinuitě požadované přípravy na odchod ze zařízení.

7. POSTUP PŘÍPRAVY – JAK TEDY ZAČÍT?

7.1. ÚVODNÍ SETKÁNÍ

Úvodní setkání by mělo proběhnout z podnětu pracovníka OSPOD a to cca 2 měsíce před zahájením samotné spolupráce viz kapitola 6. Toto pracovní setkání by mělo být úvodní, nejedná se o PK, ani případové setkání, jde spíše o prvotní naplánování samotného procesu přípravy. Mělo by proběhnout ještě bez přítomnosti mladého dospělého, neboť jeho smyslem je nastavit spolupráci, zamyslet se nad tím koho přizvat k další spolupráci, připravit podklady, harmonogram setkávání. Informace v tuto chvíli drží pracovník OSPOD, pracovník DD, popř. škola.

Výstupem z prvního setkání by měl být stručný zápis s úkoly a termíny splnění. Pracovník OSPOD by měl oslovit další domluvené aktéry, vysvětlit jim důvody spolupráce, připravit potřebné podklady dle dohody z úvodního setkání. Pracovník OSPOD a DD vzájemně spolupracují. Jakmile bude mít vše připravené svolá pracovník OSPOD PK k zahájení spolupráce, a to nejdéle do 2 měsíců od prvního setkání. PK by měla určitě proběhnout ve vhodném místě, které je i bezpečné pro dítě. Nejlépe přímo v DD, nebo dle dohody na úvodním setkání.

V další části manuálu jsme se inspirovali inovovanou metodikou projektu „ŠANCE PRO BUDOUCNOST“¹¹.

7.2. SPOLEČNÉ SETKÁNÍ – 1.PK

Prvním společným setkáním (1.PK) by mělo být setkání, které bude seznamovací a kde si všichni vyjasníme své **HODNOTY A OČEKÁVÁNÍ**.

Téma hodnot a očekávání předchází všem ostatním, je to určitý úvod k realizaci začátku přípravy na odchod z DD. Předpokládá se průběžný návrat k tomuto tématu kdykoli během jednotlivých okruhů. Cílem je:

1. Aktivizovat mladého dospělého a získat jeho zájem o přípravu a jeho budoucnost.
2. Dát mu prostor pro individuální zamyšlení a vyjádření se ke svým konkrétním přáním, potřebám, představám o budoucnosti.
3. Umožnit zapojeným pracovníkům, aby blíže poznali mladého dospělého a zorientovali se v jeho očekávání, z čehož plyne možnost uzpůsobit jednotlivé okruhy aktuální a individuální situaci.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY

- základním prostředkem by měla být úvodní PK – svolává OSPOD,
- pozvat zainteresované subjekty dle dohody na prvotním setkání – nemusí být všichni s ohledem na cíl tohoto setkání, důležitá je přítomnost „vazebních a odpovědných osob“,
- cílem je navození aktivizace a motivace mladého dospělého a zapojení ostatních do vzájemné spolupráce. Diskuze s mladým dospělým o důležitosti toho, že každý

¹¹ <http://www.cijedite.cz/images/Inovovaná%20metodika.pdf>

člověk by si měl postupně vytvářet představy o budoucnosti, své osobní cíle, přemýšlet nad svými potřebami a hodnotami, o tom, jak chce žít, co mu přináší životní spokojenost,

➤ **nesoudit a nehodnotit!**

- Formy práce: diskuze, individuální rozhovor, projektivní techniky, posuzovací škály zaměřené na žebříček hodnot, životní spokojenosti.

Výstupem této PK by měl plán na nejbližší období, v kterém budou stanoveny okruhy viz kapitola 8, které je nutné v daném období upřednostnit, která jsou pro další období nosná a stěžejní. V plánu by se mělo také objevit, na co je nutné se zaměřit, co je potřeba dále zjistit, kdo co udělá atd. Do procesu musí být vtaženo i dítě, jeho spolupráce je nutná, viz kapitola participace dítěte.

V rámci pracovní skupiny bylo řešeno, jak plán, který vznikne následně propojit mezi OSPOD, DD, dítětem a dalšími subjekty. S ohledem na to, že nelze sjednotit IPOD, PROD, vzdělávací plán a další, neboť každý pracuje dle „své“ platné legislativy s jiným pojmoslovím, a využívá své „nástroje“, došlo ke shodě, že jako nejvhodnější se jeví tzv. „akční plán“.

Akční plán je plán se stanovením jednotlivých kroků, které musí být vykonány, aby bylo dosaženo vytčeného cíle a říká kdo, co a kdy má udělat. V akčním plánu by měla být nastavena i frekvence dalšího setkávání či případových konferencí. Samozřejmostí je pak spolupráce s dítětem.

Pracovník OSPOD je vždy koordinátorem odpovědným za proces přípravy mladého dospělého na jeho odchod z dětského domova.

8. AKČNÍ PLÁN

V rámci jednotlivých PK je nutné nastavit plán na další období a zejména co bude předmětem tohoto plánu. Mělo by se jednat o akční plán (dále jen AP). Asi nelze vyjmenovat vše na co musí pracovník OSPOD do AP napsat. S ohledem na legislativně rozdělené pojmosloví a povinnosti jednotlivých subjektů je vhodné jej vytvořit volnou formou, tak, aby si každý mohl přenést stanovené úkoly do svých IPOD, PROD, vzdělávacích plánů atd. Nicméně plán by měl odpovídat na základní otázky – **co, kdo, kdy, kde, jak a proč**. Základem pro vytvoření akčního plánu, by mohly být následující oblasti – témata a cíle, které lze do akčního plánu zapsat.

TÉMATA, která je nutné do akčního plánu zpracovat!

8.1. PÉČE O ZDRAVÍ

cíle pro dané téma:

1. Seznámení se zdravou životosprávou, zdravým životním stylem, s důležitostí hygieny.
2. Seznámení se základními volně dostupnými léky, s vybavením domácí lékárničky.
3. Orientace v systému zdravotnické péče, první pomoc.
4. Varování před riziky nezdravého životního stylu.

Obsah tématu:

1. Zásady zdravého životního stylu (vhodná skladba jídelníčku, kvalitní spánkový režim, přiměřená tělesná i duševní aktivita, odpočinek, vyhovující domácí prostředí, psychická pohoda apod.).
2. Péče o tělo, hygiena.
3. Základní skupiny léků a jejich dostupnost, vhodnost používání, uskladnění, expirační doba, základní obsah domácí a cestovní lékárničky, základy ošetření drobných úrazů a příznaků některých chorob.
4. Systém zdravotnické péče:
 - a. registrace u praktického lékaře a některých specialistů,
 - b. důležitost preventivních prohlídek,
 - c. poplatky ve zdravotnictví,
 - d. možnosti první pomoci (laické i profesionální).
5. Možné důsledky nezdravého životního stylu (nezdravá strava, přejídání, nedostatek odpočinku, vystavování se riziku úrazu, stres, nedodržování základních hygienických návyků a preventivních prohlídek, kouření, alkohol, drogy, rizikové sexuální chování apod.).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Diskuze o tom, co všechno si představují pod pojmem „zdravý životní styl“, co potřebují k tomu, aby se cítili dobře a zdravě.

- Vytvořit si „ideální“ program dne i s jídelníčkem, následně ho porovnat se svým reálným programem.
- Koláž, schéma, kresba – zdroje energie, vysavače energie.
- Sestavení seznamu léků v základní domácí lékárnice.
- Návštěva zdravotnického zařízení nebo přednáška lékaře např. o systému pravidelných prohlídek, přednáška gynekologa pro dívky apod. – dle zájmu a možností.
- Kurz první pomoci, názorné ukázky pomoci (návštěva pracovníka ČČK, video apod.
- Společenská stolní hra „Byl jednou jeden život“, výběr z DVD stejnojmenného seriálu.
- Práce s knihami typu „Domácí lékař“ (či obdobným materiálem na internetu) – vyřešení modelových zadaných úkolů, situací, hledání podle příznaků apod.
- Diskuze o rizikovém chování, prevence.

8.2. BYDLENÍ

cíle pro dané téma:

1. Seznámení se s formami a možnostmi získání bydlení včetně přechodných a nouzových forem.
2. Seznámení se s povinnými platbami a službami, které s bydlením a jeho zajištěním souvisejí.
3. Získání představy o základních náležitostech nájemních smluv.
4. Základní orientace ve vedení domácnosti (péče o domácnost, základní vybavení bytu, základní údržba a opravy, úklid, vaření apod.).

Obsah tématu:

1. Formy bydlení (nájem, podnájem, byt v osobním vlastnictví, družstevní a obecní byt, ubytovna, přechodné a nouzové bydlení –startovací byt, domy na půli cesty, azylové domy).
2. Možnosti vyhledávání bydlení (vyhledávání v inzerátech, v novinách, na vývěskách, na internetu, v realitních kancelářích, jednání na příslušném odboru obecních úřadů apod.).
3. Možnosti získání bytu do vlastnictví (koupě, darování, dědictví).
4. Platby související s bydlením:
 - a) základní výdaje (nájem, příspěvek do fondu oprav),
 - b) poplatky za služby související s bydlením (elektrina, plyn, vodné a stočné, vytápění, odpady, příp. úklid domu),
 - c) další výdaje (telefon, rozhlas, televize, satelit, internet apod.),
 - d) způsob úhrady, roční vyúčtování plateb (nedoplatky a přeplatky, kontroly plateb, nutnost přehledného ukládání potvrzení plateb a vyúčtování).

5. Trvalé bydliště, jeho význam a záležitosti s tím spojené.
6. Základní náležitosti nájemních smluv (vhodnost konzultace s právníkem).
7. Základní vybavení domácnosti (nábytek, nádobí, spotřebiče apod.).
8. Základy samostatného bydlení:
 - a) bezpečnost samostatného bydlení (zabezpečení proti vykradení, požáru, výbuchu, vytopení apod.),
 - b) úklid bytu, údržba bytu (pravidelné domácí práce, drobné opravy, základní sada náradí, úklidové prostředky), základní vybavení kuchyně, zásoby ve spíži.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Diskuze o vlastních představách o bydlení a o reálných možnostech klientů.
- Modelové vyhledávání v novinách, na internetu, návštěva realitní kanceláře, městského či obecního úřadu.
- Vyhledávání opravářů na internetu, modelové situace – skupinové řešení problémů (např. drobné opravy apod.), praktické demonstrace drobných oprav, možnost asistování u drobných údržbových oprav v ústavním zařízení.
- Beseda s požárníky (popř. dalšími odborníky) o bezpečnosti.
- Fiktivní nakupování vybavení do domácnosti, kuchyně, spíže (po domluvě s obchodem, na internetu, v letáčích apod.), sestavení soupisu základních potravin do spíže a lednice. (možnost zapojit přímo ústavní zařízení, při obměně zařízení, nákupech apod.).
- Ukázky formulářů nájemních smluv, složenek za platby, vyúčtování, zkušební vyplnění.

8.3. PRÁCE A VZDĚLÁVÁNÍ

cíle pro dané téma:

1. Získání základní informovanosti (a osvojení příslušných dovedností) o kvalifikaci a přípravě na práci.
2. Hledání práce, orientace na trhu práce, seznámení se s fungováním úřadu práce a s jeho službami. Posouzení nabídek práce s ohledem na dosažené vzdělání a nabízený příjem, uplatnění na trhu práce.
3. Vytvoření představy o způsobech přijímání do zaměstnání a s tím souvisejícími náležitostmi.
4. Orientace v základních bodech Zákoníku práce.
5. Seznámení se s možnostmi a výhodami dalšího vzdělávání.

Obsah tématu:

1. Vztah ke vzdělávání a zaměstnání, riziko nezaměstnanosti (informace o možnostech studia v regionu, rozdíly v uplatnění absolventů různých typů škol na trhu práce).

2. Možnosti hledání práce (úřad práce, pracovní agentury, internet, inzerce, osobní kontakty).
3. Nabídka a fungování úřadu práce (evidence, pracovní poradenství, podpora v nezaměstnanosti a její podmínky, kluby práce, rekvalifikace).
4. Konkurz, výběrové řízení, přijímací pohovor (obvyklý průběh, vhodné vystupování a oblečení, tvorba životopisu a motivačního dopisu, žádosti o zaměstnání, podklady pro přijetí do zaměstnání – výpis z rejstříku trestů, zdravotní prohlídka, závěrečná vysvědčení, osvědčení o praxi apod.).
5. Pracovněprávní vztahy, typy pracovních poměrů, vznik pracovního poměru, pracovní smlouva, ukončení pracovního poměru, pracovní doba, dovolená na zotavenou, pracovní neschopnost, odměna za práci, bezpečnost práce, pracovní úraz.
6. Pracovní disciplína a mezilidské vztahy na pracovišti, ochrana práv zaměstnanců.
7. Výhody rekvalifikací, dalšího vzdělávání, stáží, praxe.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Zamyšlení se nad vlastními představami a diskuze o dalším vzdělávání a pracovním uplatnění.
- Návštěva úřadu práce, pracovní agentury.
- Testy zájmové a profesní orientace.
- Sestavení vlastního životopisu.
- Hraní rolí – přijímací pohovor.
- Přednáška o pracovněprávních vztazích, skupinová práce se Zákoníkem práce – samostatné vyhledávání zadaných oblastí a jejich následná prezentace ostatním.
- Diskuze o výhodách týmové práce, srovnání školního a pracovního kolektivu, úvaha o odpovědnosti za vlastní vykonanou práci, zprostředkování zkušeností, příklady z praxe.
- Zajištění brigád, praxe a možnosti přivýdělků.

8.4. FINANCE A HOSPODAŘENÍ

cíle pro dané téma:

1. Základní informovanost o druzích peněz a jejich používání, bezpečnost uchovávání peněz.
2. Získání povědomí o druzích příjmů a možnostech jejich získávání.
3. Osvojení dovednosti sestavit domácí rozpočet.
4. Naučení se zodpovědnému nakupování, nakládání s penězi.
5. Seznámení se s výhodami a možnostmi spoření, bankovních účtů apod.
6. Získání základní gramotnosti o rizicích úvěrů, půjček, vzniku dluhů apod.

obsah tématu:

1. Aktuální používané mince a bankovky v ČR, nejznámější druhy zahraničních měn, způsoby směny.
2. Vhodné užití hotovosti dle situace, opatrnost při manipulaci s penězi.
3. Druhy příjmů (plat, sociální dávky a příspěvky – podmínky získání, způsob žádání, příslušné úřady).
4. Hospodaření s domácím rozpočtem (možnosti sestavování rozpočtu, důležitost finančního plánování, rizika neplánovaného utrácení, způsoby společného hospodaření, nutné a postradatelné výdaje, rozdíl příjmy – výdaje apod.).
5. Nakupování (posouzení finančních možností a míry nutnosti či postradatelnosti, vztah ceny a kvality zboží, struktura obchodní sítě, klady a zápory slevových akcí, záruční doba zboží, reklamace, užití platebních karet, výhody a rizika nákupu přes internet).
6. Spoření (význam a smysl, formy spoření).
2. Bankovní účty (zřízení účtu, typy bankovních účtů, výběr banky, bankovní poplatky, platební karty, kontokorent, bezpečnost užívání karty).
3. Půjčky, úvěry (význam, přednosti a rizika, splatnost půjček, typy půjček, registr dlužníků, exekuce, nákup zboží na splátky).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Ukázka bankovek a mincí.
- Modelové situace – výměna určitého množství peněz za cizí měnu.
- Skupinová práce – vymyslet vhodné a nevhodné způsoby nakládání s penězi.
- Návštěva oddělení státní sociální podpory na úřadu práce + informace o dávkách v systému hmotné nouze.
- Řešení problémových situací ve skupinách – nástin konkrétních situací rodin či jednotlivců a hledání možností sociální podpory.
- Sestavení fiktivního domácího rozpočtu podle zadání, sestavení vlastního aktuálního rozpočtu s využitím kapesného apod.
- Porovnávání cen v různých obchodech prostřednictvím letáků a internetu, týdenní nákup za zadanou fiktivní sumu peněz.
- Hraní rolí – reklamace, uplatnění svých práv vhodnou formou.
- Beseda s bankovním poradcem, návštěva banky, ukázky formulářů na zřízení konta.
- Porovnávání nákupu spotřebiče v hotovosti a na splátky pomocí letáků.
- Diskuze o rizicích půjček, konkrétní příklady.

8.5. JEDNÁNÍ NA ÚŘADECH A NA VEŘEJNOSTI

cíle pro dané téma:

1. Poznat typy různých úřadů a seznámit se s jejich kompetencemi.

2. Osvojit si náležitosti osobních dokumentů.
2. Získání povědomí o službách České pošty, o přebírání poštovních zásilek.
3. Osvojení si efektivních komunikačních dovedností a zásad slušného vystupování na veřejnosti.

Obsah tématu:

1. Druhy nejčastěji navštěvovaných úřadů v ČR (obecní a městské úřady a úřady městských částí, krajský úřad, finanční úřady, úřad práce s odborem státní sociální podpory, zdravotní pojišťovny, správa sociálního zabezpečení, Policie ČR, městská policie, soudy).
2. Význam důležitých osobních dokumentů a listin (rodný list, občanský průkaz, řidičský průkaz, průkaz zdravotní pojišťovny, cestovní pas).
3. Způsoby získání důležitých dokumentů, kým jsou vydávány, jak postupovat při jejich ztrátě či poškození.
2. Pošta a její služby (náležitosti poštovních zásilek při odesílání, postup při přebírání poštovních zásilek, rizika nepřebírání zásilek, lhůty k vyzvednutí zásilek, druhy poštovních přepážek podle typu služeb).
3. Efektivní komunikace (asertivita, vhodná forma a prezentace sdělení, promyšlení předem, oblečení, užití pozdravů a zdvořilostních frází apod.).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Exkurze na vybraných úřadech dle možností a zájmu.
- Pracovní aktivita – přiřadit typy úkonů a požadavků k příslušným úřadům, zjistit úřední hodiny a konkrétní osobu na konkrétním úřadě, na kterou by se měli s určitým úkonem obrátit.
- Zkušební vyplnění žádostí o některé z dokumentů.
- Modelová situace – řešení ztráty občanského průkazu apod.
- Úkol – napsat správně obálku, ofrankovat a odeslat na poště u přepážky, vyplnit podací lístek k doporučenému dopisu apod.
- Diskuze o rizicích nepřevzetí zásilek.
- Exkurze na poštovním úřadě.
- Ukázky úředních obálek, poštovních oznámení.
- Hraní rolí na různá témata (vyřízení žádostí, řešení modelových konkrétních situací apod.). Možné je natáčení na kameru a následná diskuze nad záznamem o tom, co bylo dobré, co a jak by se mohlo zlepšit apod.
- Skupinová diskuze o vhodném chování na veřejnosti.
- Společenská hra „Etiketa“ (Špaček).
- Příprava a následná krátká prezentace určité myšlenky.
- Návčik argumentace s využitím herních technik (obhajování názoru). Možné je natáčení na kameru a následná diskuze nad záznamem o tom, co bylo dobré, co a jak by se mohlo zlepšit apod.

8.6. PRÁVA A POVINNOSTI

cíle pro dané téma:

1. Získat povědomí o základních lidských právech, občanských právech a povinnostech.
2. Zorientovat se v možnostech právní pomoci, v právním systému.
2. Seznámit se s pojmem protiprávní jednání a riziky tohoto jednání.

Obsah tématu:

1. Základní právní dokumenty ČR a jejich obsah (Ústava, Listina základních práv a svobod).
2. Občanská práva a povinnosti – přehled (právo na bydlení, volební právo, právo na svobodu projevu, právo na vzdělání, právo svobody pohybu a pobytu, právo na soudní a jinou právní ochranu, právo na svobodu náboženského vyznání).
3. Možnosti právní pomoci a ochrany (advokátní služby, soudy, policie, ombudsman, bezplatná právní pomoc, občanská poradna apod.).
4. Protiprávní jednání (přestupek, přečin, trestný čin) a jeho důsledky (pokuty a peněžitě tresty, odnětí svobody, alternativní tresty, veřejně prospěšné práce, probační a mediační služba).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Krátké ilustrativní nahlédnutí do právních dokumentů, výklad a diskuze.
- Návštěva policie, občanské poradny, popř. beseda.
- Vyhledat na internetu, kam je možné se konkrétně v regionu obrátit s určitým problémem (modelové situace).
- Diskuze o rizicích porušení zákona (např. drogy, autorská práva, dopravní přestupky, krádeže, ublížení na zdraví, podvody, vydírání, nedodržení smluvních závazků) s podpořením konkrétními případy z praxe (je možné např. i vyhledávání ve zprávách, na internetu apod.).

8.7. RODINA A PARTNERSKÉ VZTAHY, SEXUALITA

cíle pro dané téma:

1. Získat povědomí o navazování partnerských vztahů, o výběru partnera, o vývoji partnerského vztahu.
2. Ujasnit si informace o roli sexuálního vztahu v životě a o rizicích s ním souvisejících.
3. Zamyslet se nad významem manželství a rodiny a nad předpoklady pro jejich optimální fungování.
2. Seznámit se se základními zásadami při výchově dítěte a s jeho potřebami.

Obsah tématu:

1. Navazování partnerských vztahů (vhodné způsoby a prostředí pro seznamování, možnosti trávení společného času z pohledu obou pohlaví, žádoucí a nežádoucí chování a projevy apod.).
2. Typy vhodných a nevhodných partnerů (např. závislý, chorobně žárlivý, promiskuitní, hrubý, agresivní, pasivní ve vztahu k budoucnosti, omezující apod.).
3. Vývoj citových vztahů v čase (zamilovanost, láska, dlouhodobý vztah) a související projevy.
4. Kritéria fungujícího vztahu.
5. Míra důležitosti sexuality v partnerských vztazích (první sexuální zkušenosti, sexuální život v dlouhodobém partnerském vztahu), zákonná hranice prvního sexuálního styku.
6. Rizikové sexuální chování (nechráněný styk, promiskuita, pohlavně přenosné choroby, nežádoucí otěhotnění apod.).
7. Ochrana proti pohlavně přenosným chorobám, antikoncepce.
8. Očekávání mužů a žen od manželství a partnerství.
9. Zodpovědné a zdravé chování v těhotenství.
10. Vhodné výchovné přístupy k dítěti (zájem, citlivost, trpělivost, důslednost apod.).
11. Základní potřeby dětí (fyziologické, psychické, sociální, duchovní).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Diskuze o očekáváních, zamyšlení se nad vlastními představami o partnerském vztahu.
- Skupinová diskuze o představě ideálního partnera, ideální schůzky apod.
- Samostatná úvaha nad tím, jaké typy lidí jsou pro dlouhodobý vztah nevhodné.
- Sledování tematicky zaměřených filmů s následnou diskuzí, konkrétní příběhy ze života.
- Rozhovor o prvních signálech a osobních pocitech při zamilovanosti, o vlivu zamilovanosti na racionální vnímání reality („růžové brýle“, egocentrismus, přehlížení negativních vlastností partnera, oslabení racionální kontroly apod.), o rozdílech mezi zamilovaností a láskou.
- Individuální sestavení škály priorit v partnerských vztazích.
- Debata o představách o roli sexuality v různém věku a v různých fázích vztahu.
- Využití tematicky zaměřených časopisů či filmů pro dospívající – společná diskuze, hra na poradce (odpovědi na modelové dotazy).
- Brainstorming na téma, co je rizikové sexuální chování.
- Skupinová komunikační hra „Lék na AIDS“ (www.hranostaj.cz).
- Demonstrace a výklad o základních antikoncepčních prostředcích (možné chlapci a dívky zvlášť), popř. rozvoj sebezkušenosti – samostatný nákup prezervativu (zvážit vhodnost zařazení).

- Beseda s gynekologem – antikoncepce, pohlavně přenosné choroby, těhotenství (lze případně uspořádat zvlášť pro dívky a chlapce).
- Beseda se zdravotníky na téma testování HIV positivity.
- Postojová hra týkající se mezilidských vztahů, postojů („Krokodýlí řeka“).
- Fiktivní příběhy těhotných, úvahy nad tím, jaké jednání je správné a jaké není.
- Příběhy rodičů a dětí – zaujímání postojů, hledání pozitiv a negativ.
- Prezentace základních potřeb dítěte.
- Četba příběhů o problematických situacích dětí v rodině – vcítění se do prožitků dítěte – úvahy o možné pomoci, potřebách dítěte, řešení situace

8.8. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY A ZÁJMY

cíle pro dané téma:

1. Zorientovat se v možnostech volnočasového a kulturního vyžití.
2. Obohatit se o zajímavý kulturní či sportovní zážitek.
3. Uvědomit si úlohu přátelských vztahů v životě člověka.

Obsah tématu:

1. Možnosti trávení volného času.
2. Přehled možností v regionu a způsoby vyhledávání aktuálních programů, akcí apod.
3. Role odpočinku a zájmových aktivit v životě člověka.
4. Četba a knihovny (přínos, registrace, pravidla a nabídka knihoven apod.).
5. Navazování a udržení přátelských vztahů, význam přátelství, party, komunity pro život jedince.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Skupinová diskuze o zálibách a způsobech trávení volného času jednotlivců.
- Grafické znázornění průběhu obvyklého dne, ideálního dne (např. tabulka režimu dne, koláčový graf – aktivity, které mi přinášejí radost, které nemám rád, které mi pomáhají odreagovat se, odpočívat).
- Návštěva vybrané kulturní či sportovní akce (dle zájmu, mohou se rozdělit a následně si vzájemně sdělit své zážitky).
- Návštěva knihovny, zřízení průkazu.
- Skupinová práce – vlastnosti ideálního přítele, kamaráda.
- Individuální práce – které moje vlastnosti přispívají k tomu, abych já sám byl dobrým kamarádem, přítelem.
- Společná kresba v menších skupinkách – společný obrázek beze slov (ukazuje způsoby prosazování se, dávání prostorů druhým), kresba společnou tužkou apod.

8.9. CESTOVÁNÍ A DOPRAVA

cíle pro dané téma:

1. Lépe se zorientovat v jízdních řádech, umět vyhledat potřebné spoje.
2. Získat poznatky o náležitostech cestování do zahraničí.
3. Získat povědomí o tom, jak se zachovat v případě dopravní nehody.
4. Seznámit se s možnými riziky cestování a s tím, jak jim předcházet.

Obsah tématu:

1. Hledání spojení v jízdních řádech na internetu.
2. Vyhledávání na vývěskách na nádražích a zastávkách autobusů.
3. Doklady a náležitosti potřebné pro cesty do zahraničí.
4. Způsoby oznamování a povinností účastníka dopravní nehody, základní krizová intervence v případě nehody.
5. Rizika autostopu, bezpečné chování a ostražitost v hromadné dopravě.
6. Slušné chování při jízdě dopravními prostředky.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Konkrétní zadání k vyhledávání určitého spojení z různých zdrojů (na internetu, v terénu, telefonicky apod.).
- Návštěva většího autobusového či vlakového nádraží – hledání správného nástupiště podle konkrétního zadání.
- Zjistit potřebné doklady a náležitosti do různých zemí – dle konkrétního zadání.
- Beseda s policistou o správných způsobech jednání v případě dopravní nehody.
- Návčik situací, dramatizace – pomoc a podpora při autonehodě apod.
- Hledání rizik ve fiktivních příbězích o cestování (autostop, sdělování důvěrných informací neznámým spolucestujícím, bezpečné uložení cenných věcí při cestování, cestování v noci apod.).
- Návčik správného chování v dopravních prostředcích – modelové situace.

8.10. MÉDIA A INTERNET

cíle pro dané téma:

1. Seznámit se s různými možnostmi získávání informací.
2. Osvojit si základní dovednosti práce s internetem.
3. Seznámit se s riziky internetu, sociálních sítí, nepravdivosti informací, umět se chránit před kyberšikanou.

Obsah tématu:

1. Zdroje informací (noviny, časopisy, televize, rozhlas, internet, sociální okolí).
2. Výhody a nevýhody jednotlivých zdrojů informací.

3. Základní dovednosti práce s internetem (založení e-mailové schránky, posílání e-mailů, hledání informací na internetu apod.).
4. Rizika internetu (zneužití osobních informací, neověřené zdroje informací – viz Wikipedie apod.).
5. Rizika sociálních sítí (ochrana osobních údajů, komunikace s neznámými lidmi apod.).
6. Kyberšikana – formy (zveřejňování fotografií a videí, zakládání falešných profilů, zesměšňování, vyhrožování apod.).
7. Kybergrooming (seznamování se na internetu, komunikace s cizími osobami, přidávání si neznámých kontaktů).
8. Kyberstalking (pronásledování – obtěžování SMS zprávami, e-maily, prozváněním).
9. Řetězové e-maily (hoax).
10. Jak se bránit (uchovávání důkazů) a kam se obrátit (administrátor, policie).

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Diskuze o možnostech získávání informací, jejich výhodách a nevýhodách.
- Porovnávání stejné zprávy v různých zdrojích (např. seriózní deník oproti bulváru apod.).
- Založení si e-mailové schránky, odeslání e-mailu, vyhledání zadané informace apod.
- Beseda s odborníkem.
- Pracovní listy metodické příručky Kyberšikana.

8.11. ŘEŠENÍ ŽIVOTNÍCH KRIZÍ

cíle pro dané téma:

1. Orientovat se v různých druzích mimořádných událostí, které mohou nastat.
2. Umět racionálně hledat řešení.
3. Získat přehled o dostupných službách.

Obsah tématu:

1. Druhy mimořádných situací:
 - a) živelné pohromy, přírodní katastrofy,
 - b) oběť trestných činů,
 - c) socioekonomická krize (ztráta zaměstnání, ztráta finančních prostředků, bydlení apod.),
 - d) osobní a rodinná krize (nemoc, nenaplnění představ, zklamání, rozchod s partnerem apod.).
2. Řešení krizových životních situací (laická či odborná pomoc).

3. Dostupné služby v regionu (azylové domy, občanská poradna, krizová centra, chráněné bydlení, linka bezpečí apod.).
4. Kontaktování integrovaného záchranného systému a jeho složek.

REALIZAČNÍ POSTUPY A PROSTŘEDKY:

- Skupinový brainstorming na téma, jaké krize mohou člověka v životě potkat.
- Hra – co si sbalit do evakuačního zavazadla.
- Řešení fiktivních událostí a situací (jak by se zachovali, kdyby...).
- Návštěva vybraného místa pomoci v regionu (krizového centra, poradny, azylového domu apod.).
- Společně s komunitním pracovníkem vytvořit seznam krizových kontaktů.
- Návštěva některé z institucí integrovaného záchranného systému, beseda na téma, jak se zachovat v různých krizových situacích.
- Návčik telefonních hovorů na složky IZS v zadaných situacích.

Doplňk k akčnímu plánu:

Výše uvedený výčet cílů, jejich obsahu a realizačních postupů a prostředků je pouze možný seznam, na který je vhodné se zaměřit. Nicméně je nutné v rámci PK, vybrat a zvolit jednotlivé části, a to s ohledem na věkovou kategorii, duševní vyspělost konkrétního mladého dospělého, jeho priorit na základě prvotního setkání jednotlivé cíle z daných oblastí a na ty se zaměřit. Nejedná se o cíle, které by měl plnit pracovník OSPOD. Řada těchto cílů je součástí školních vzdělávacích plánů, výchovných programů v DD, nicméně pracovník OSPOD odpovídá, zda jsou daná témata s mladými dospělými projednána a zároveň se podílí na pomoci a spolupráci při organizaci návštěv různých institucí, využívá možnosti daného ORP, projektových záměrů, popř. krajské spolupráce.

9. SPECIFIKA A RIZIKA DANÉHO VĚKU

Tato kapitola je určitým připomenutím a doplněním, že ne vždy jsou některé věci jednoduché, jak se zdají. Je nutné si uvědomit, že děti, mladí dospělí, kterým chceme pomoc, jsou mnohdy traumatizovaní z toho, co prožili, a to se více či méně promítá do jejich dospívání a ovlivňuje to i jejich přípravu na samostatný život – tedy vnímání hodnot, jejich postojů apod. Prožitá traumata společně s dospíváním pak tvoří mix, který často naráží na odborníky, kteří „*to přece myslí dobře a v zájmu dítěte, které si toho dokonce neváží.*“ Velmi často tak vznikají nedorozumění, kdy pracovník to považuje za zbytečné, neboť dítě nepřijímá jeho rady atd. a dítě nechce s pracovníkem spolupracovat, protože mu jen něco nakazuje. Každé věkové rozpětí při přípravě mladého dospělého má svá úskalí, která jsou dána tedy nejen konkrétním věkem, ale i prožitými traumaty a procesy, které v nás probíhají. Vhodné je si připomenout oblasti vývojové psychologie a specifika jednotlivých věkových fází, která jsou typická pro dané období a také procesy, které mají výrazný vliv na celou spolupráci.

9.1. ADOLESCENCE¹²

9.1.1. raná adolescence (11–15let) = pubescence

- Tělesné dospívání, změna způsobu myšlení (abstraktní), emoční prožívání. Specifický životní styl (specifická úprava zevnějšku) za účelem odlišení se od dětí i dospělých.
- Emancipace napomáhá rozvoji kompetencí.
- Potřeba citové akceptace a přijatelné pozice ve světě.

9.1.2. pozdní adolescence (15–20 let)

- První pohlavní styk. Mění se osobnost dospívajícího i jeho společenská pozice
- Komplexnější psychosociální proměny.
- Sociální identita (potvrzení příslušnosti k věkově vymezené skupině).
- Hledání a rozvoj vlastní identity.

9.1.3. hlavní psychologické charakteristiky dospívajících

- Emoční labilita, časté a nápadné změny nálad, impulzivita jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů.
- „Období bouří a krizí“ (Václav Příhoda – „vulkanismus“).
- Provázené zvýšenou unavitelností, obtížemi při koncentraci, drobnými neurovegetativními poruchami...
- Vazba na vrstevníky se zvětšuje na úkor vztahu k rodičům.

¹² (<https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-komunikace-v-neziskovem-sektoru/psychologie-vyvojova.pdf>)

- Podle **Eriksona** je dospívání charakteristické hledáním vlastní **identity**, **bojem s pochybnostmi** o sobě samém.
- Puberta je i biologický mezník. Sociálním mezníkem je ukončení školní docházky a volba povolání.
- Potvrzením vlastních kompetencí se snižuje závislost na rodině.
- Tělesná proměna je výrazným zdrojem sebehodnocení; zaměření na vlastní tělo a větší důraz na volbu oblečení je produktem sociálního hodnocení mezi vrstevníky.
- **Proměna prožívání** – patrná kolísavost emočního ladění i na méně intenzivní podněty, často hraničící se ztrátou sebeovládání. Na druhou stranu pubescent své pocity považuje za intimní, dochází k absenci infantilní bezprostřednosti. Výkyvy v sebehodnocení přecházejí v osobní nejistotu. Významný obranný mechanismus nabízí únik do fantazie, umožňuje odpoutání od reality a nabízí experimentování s různými rolemi.
- **Kognitivní procesy – stádium formálních logických operací (Piaget)** - schopnost uvažovat hypoteticky bez ohledu na realitu. Není cílem poznat svět jaký je, naopak dokážou uvažovat nad tím, jaký by být mohl. V okouzlení nad svou schopností imaginace řešení problémů dochází ke značné kritičnosti. Pubescent je nově schopen **anticipovat budoucnost**, to souvisí s potřebou seberealizace a s novým pohledem na hodnocení aktuálních výkonů.
- **Identita** – patrné **úsilí o hlubší sebepoznání**, pubescent překračuje hranici aktuálního sebepojetí usilováním o vymezení sebepojetí v budoucnosti.
- Biologické změny v souvislosti s duševními jsou příčinou toho, že se pubescent ve zvýšené míře zabývá sám sebou. Zvýšená labilita sebepoznání komplikuje. Nastupuje nový způsob: **introspekce**. Ideál, kterého si pubescent přeje dosáhnout, obsahuje i výkonové charakteristiky a představu své budoucí **sociálně-profesní role**. Ta vyplyne z míry identifikace s rodinou a jejími hodnotami. V této fázi se završuje **rozvoj identity**. Mnohdy jde o převzetí modelu, který je pro danou sociální pozici charakteristický. Součástí je rozvoj mužské a ženské role a navazování hlubších partnerských vztahů. Člověk je identifikován s tím, ke komu patří. Identita se odráží i ve způsobu prožívání a uvažování.
- Projevuje se též potřeba oddálit dospělost tzv. **adolescentním moratoriem**. Adolescent je považován za dospělého a vyžaduje se od něj patřičné chování. Adolescenti již neodmítají radikálně normy a hodnoty prezentované dospělými, ale zujímají k nim radikální postoj.
- **Socializace** je ovlivněna jeho novými kompetencemi, které se projeví i ve způsobu zpracování různých sociálních vlivů. V průběhu dospívání se mění názor na jiné lidi. Proměnou procházejí i sociální role. Dospívající odmítá podřízenou roli. Komunikace dospívajících s dospělými je touto potřebou ovlivněna také. Mění se vztah ke škole, dobrý výsledek přestává být cílem, ale stává se prostředkem. Dochází ke stabilizaci individuální normy, která určuje i míru snahy pubescenta. Mění se vztah k učiteli, jako autorita je brána pouze, pokud něčím imponuje. Odpoutání se od rodiny je důležitým vývojovým mezníkem – dochází k modifikaci (nikoli ke zrušení) vztahu k rodičům. Dospívá ke zjištění, že rodiče nejsou neomylní. Už nechce být jako oni, snaží se od nich nějak odlišit. Odmítá nekritické přijetí rodičovské autority.

- **Vrstevníci slouží jako opora.** Skupinová identita nabízí přechodnou fázi v rozvoji osobní identity. Dospívající si určují generační standardy, které jsou znakem příslušnosti ke skupině a jsou striktně vyžadovány. Vrstevníci se tím sobě navzájem stávají neformálními autoritami, které mají značný vliv. Pomáhají uspokojovat různé potřeby. Emoční jistotu poskytuje stabilní přítel, který sdílí podobné hodnoty a zájmy. Zvětšuje se význam stálého sexuálního partnera.

9.2. SPECIFICKÉ VÝCHOVNÉ PROBLÉMY DOSPÍVAJÍCÍCH V DNEŠNÍ

SPOLEČNOSTI

- **Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí** – sekulární akcelerace posunuje dolní hranici dospívání, zatímco složitost společenských požadavků a nároky na profesionální vzdělání oddalují dosažení sociální zralosti. Výrazné je to v oblasti sexuální aktivity – adolescent se pro ni cítí zralý a touží po ní, ale ze společenských důvodů ji musí odkládat.
- **Rozpor mezi rolí a statutem** – sociální status = soubor práv a povinností, které určují postavení jedince ve společenské hierarchii; v jednoduchých společnostech – status = role **x** v složitě společnosti (dnes) – rozpor (např. studenti).
- **Rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace** – převratné technické a společenské změny s sebou nesou rozdíly v názorech, hodnotách a postojích – starší generace lpí na svých hodnotách **x** mladá generace si hledá nové.
- **Rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti** – rozpor mezi charakterem citových vztahů v rodině je během celého vývoje, v dospívání je však kritický; dospívající již není vázán na normy a postoje svých rodičů – kritizuje, revoltuje...

9.3. VÝVOJOVÉ ÚKOLY PRO ADOLESCENCI PODLE HAVIGHURSTA

(„TEACHABLE MOMENT“):

- *přijetí vlastní fyzické struktury a role svého pohlaví*
- *vytvoření nových vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví*
- *emocionální nezávislost na rodičích a dalších dospělých*
- *získání jistoty a ekonomické nezávislosti*
- *výběr povolání a příprava na povolání*
- *vývoj intelektových operací a pojmů nezbytných pro získání občanské kompetence*
- *dosažení sociálně zodpovědného chování*
- *příprava pro manželský a rodinný život*
- *vytváření hierarchie hodnot v souladu se světovým názorem*

9.4. SPECIFIKA A RIZIKA DANÉHO VĚKU

Je nutné si uvědomit, že naše cílová skupina je specifická i při srovnání s vrstevníky. Teoretický koncept, který toto velmi pěkně pojmenovává je attachment, neboť v ústavní péči zaznamenáváme mnohé problémové až patologické chování u dětí, které právě pramení z poruch citové vazby na nejbližší pečovatele. Kontakt s takovými mladistvými může být v mnohém zvláštní, často cítíme narušení vlastních osobních hranic, anebo naopak jakési prázdno, staženost dítěte, nemožnost se mu přiblížit. Rád bych zde jen krátce zmínil některé projevy dětí, které často mají základ v poruše attachmentu. Klasifikace poruch attachmentu podle Mezinárodní klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů z roku 2007 rozlišuje dvě základní reaktivní poruchy attachmentu:

Reaktivní porucha attachmentu spojená s útlumem attachmentového chování

- Děti mají sníženou schopnost vzájemného napojení se s dospělými.
- Děti vykazují vůči své vztahové osobě ambivalentní postoje, nebo se jí bojí.
- Děti si udržují odstup, jsou extrémně opatrné a mají sníženou schopnost zapojit se do společných aktivit a her.

Reaktivní porucha attachmentu spojená s extrémní aktivací attachmentového chování

- Děti vykazují ve svém chování neodlišenou náklonnost vůči dospělým lidem; jejich přichylnost bývá bez hranic, týká se kohokoli, kdo je v okolí.
- Děti mají problém ve vztazích s vrstevníky.
- V závislosti na vnějších okolnostech může být jejich chování spojeno s prudkými výkyvy emocí a poruchami chování.

Tuto základní typologii reaktivních poruch attachmentu, která je součástí Mezinárodní klasifikace nemocí, lze rozšířit a doplnit o několik dalších typů poruch attachmentu, jež se v klinické praxi jasně vydělují.

Typ I:

Tato skupina se klinicky projevuje jako děti, které vykazují jen malé nebo žádné vztahové chování a neprojevují separační úzkost ani v situacích, které jsou děsivé, nebo dokonce život ohrožující.

Typ IIa:

Druhá skupina dětí projevuje nerozlišené „promiskuitní“ vztahové chování; pro chování těchto dětí je typická nepřítomnost preference konkrétní vztahové osoby.

Typ IIb:

Pro další skupinu dětí je charakteristická tendence chovat se riskantním způsobem. Tyto děti vyhledávají nebezpečné situace, a tím nutí své rodiče, pečující osoby nebo zdravotníky, aby se o ně starali.

Typ III:

Další formou poruch attachmentu je přehnané vyhledávání tělesné blízkosti, „lepení se“ na attachmentovou osobu. Tyto děti, předškoláci i školáci, se cítí být v bezpečí, jen pokud jsou doslova „nalepené“ na dospělých, a příliš je nezajímá ani prozkoumávání

okolního světa, ani hra. I starší děti vyžadují jejich neustálou blízkost. Jejich chování v mnohém připomíná projevy panické ataky. Někdy můžeme jejich chování zaměnit se separační úzkostí nebo školní fobií.

Typ IV:

Tyto děti spadají do skupiny dětí, které vykazují útlum attachmentového chování. Svým blízkým se snaží ve všem až přespříliš vyhovět, což lze chápat jako důsledek domácího násilí, jemuž byly vystaveny. Pokud o ně pečují lidé mimo rodinu, obvykle vykazují nižší míru úzkosti, uvolní se a začínají se zajímat i o svět okolo sebe.

Typ V:

Tyto děti se snaží navázat kontakt se svou vztahovou osobou pomocí agresivního chování. To bohužel velmi často vede k tomu, že je jejich vztahová osoba odmítá, protože neporozumí skrytému záměru jejich chování. Čím agresivněji se dítě chová, tím více je odmítáno, což obvykle vede k eskalaci nežádoucího chování na obou stranách.

Typ VI:

Děti, které spadají do tohoto typu poruch attachmentu, vykazují „dospělé chování“, jde o „výměnu rolí“ mezi dítětem a jeho vztahovou osobou. Děti slouží svému rodiči jako jeho bezpečná vztahová osoba. Jde o rodiče, kteří se potýkají s depresí, mají sebevražedné sklony, jsou velmi úzkostní, chronicky nemocní nebo jsou závislí. Tito rodiče neposkytují svým dětem útěchu ve chvílích, kdy ji potřebují; popřípadě ji poskytují, ale jen ve velmi malém množství. Jsou na svých dětech závislí a ony ani nic jiného neočekávají. Jde o skupinu dětí, které mají v pozdějších letech problémy se separací od svých původních rodin.

Typ VII:

Někdy jsou poruchy attachmentu ukryté v kořenech psychosomatických poruch, jako jsou poruchy příjmu potravy, poruchy spánku nebo noční pomočování. V podobných případech vždy stojí za to prověřit možné souvislosti s poruchami attachmentu.

Poznámky k rozvoji adolescentů a mladých dospělých z DD:

Za termín, který se aktuálně v zahraničí dost často používá pro výzkum dovedností a klíčových kompetencí, které by měli adolescenti a mladí dospělí rozvíjet, aby byli v životě úspěšní, lze označit sebe-regulaci. Můžeme ji chápat jako **způsob řízení vlastních myšlenek a pocitů tak, že umožňuje jedinci cílené aktivity zaměřené na úspěch ve škole, vztazích či na pracovišti.**

Rozvoj sebe-regulace u adolescentů a mladých dospělých je investicí pro celou společnost, neboť lepší sebe-regulace je prediktorem pro vyšší příjem, lepší plánování jedince v oblasti financí, méně riskantního chování či užívání návykových látek a snížené náklady na zdravotnictví.

Během adolescence a mladé dospělosti jde zejména o rozvoj sebe-regulace v následujících dovednostech:

- Podpora orientace mladých na dlouhodobé projekty – vytváření dlouhodobých cílů a dílčích, postupných kroků k jejich dosažení (např. výběr školy, příprava na přijímací zkoušky, certifikáty...

- Způsob řešení problémů, které se na cestě za dosahováním cílů objeví – náhled na to, jak se s problémy zachází, jak je řeší, zda je neodsouvají, neutíkají před nimi apod.
- Umění oddálit bezprostřední uspokojení potřeb u adolescentů – umění šetřit peníze pro dosažení něčeho cennějšího, než je aktuální nižší potřeba – např. šetření na PC, dopravní prostředek, jazykový pobyt v zahraničí (klidně i formou spoluúčasti při nadměrné nákladnosti cíle).
- Sebeuposuzování a sebeodměňování za dosažení dílčích cílů.
- Uvědomování si vlastních dlouhodobých cílů i ve vztahu k cílům druhých lidí, vlastní prospěšnosti pro druhé, vyšších hodnot třeba i globálního charakteru – např. trvale udržitelný rozvoj, šetrné chování k životnímu prostředí, prospěšnost pro druhé lidi...
- Efektivní zvládání zátěžových situací a vlastních negativních pocitů včetně frustrace.
- Soucit se sebou i druhými lidmi.
- Schopnost vyhledat a požádat o pomoc v situacích, které jsou nebezpečné, či jde o nadměrnou zátěž pro jedince.

Proč je potřeba rozvíjet sebe – regulaci u naší cílové skupiny, tedy u adolescentů a mladých dospělých z dětských domovů?

Neboť jde o děti sociálně znevýhodněné, jejichž vývoj je poznamenán řadou nepříznivých okolností, jako např. vyrůstání v chudobě, emocionální či fyzické násilí v rodině, separace od vlastní rodiny, traumatické zážitky, abusus návykových látek, týrání, zneužívání či zanedbávání výchovy a péče, dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení atd.

Mládež s takovýmito individuálními nebo environmentálními rizikovými faktory může být z hlediska schopnosti sebe-regulace opožděná, což se projevuje potížemi s udržováním pozitivních vztahů s ostatními, ve stresových situacích mohou adolescenti nadměrně reagovat a mít problémy s regulací vlastních emocí. Kromě toho mohou být jejich očekávání pozitivní budoucnosti omezená (naučená bezmocnost), což snižuje jejich motivaci a následné stanovování si dlouhodobých cílů. Naštěstí vědecké důkazy naznačují, že intervence zaměřené na výuku sebe-regulace mají i s náležitou podporou primárních pečovatелů či širším prostředím schopnost tyto negativní důsledky sociálního znevýhodnění zlepšit, a to i v dlouhodobém horizontu.

Proč je vhodné rozvíjet sebe-regulaci právě v adolescenci?

Ačkoliv je sebe-regulace komplexem dovedností, jež některé se utváří v kontaktu s nejbližšími pečovateli dítěte již od raného věku, ale právě v adolescenci dochází k mnoha klíčovým změnám a značným pokrokům, které umožňují strukturální změny mozku a jeho dozrávání. Během rané a střední adolescence (někdy mezi 11. a 15. rokem) dochází k výrazným změnám mozku v oblastech zodpovědných za vyhledávání odměny a zpracovávání emocí, a to více, než např. v těch korových zodpovědných za sebe-regulaci, sebekontrolu.

U adolescentů dochází ke snížení základní hladiny neurotransmiteru dopaminu v mozku a zároveň jeho zvýšenému uvolňování při odezvě na nějaký zážitek, což se v jejich chování odráží častějšími pocity nudy, pokud se nezabývají nějakými

stimulačními nebo novými aktivitami. Proto také dochází k prahnutí adolescentů po odměně (dopaminergní stimulaci), které se v jejich životě projevuje např.:

- **zvýšenou impulzivitou** (chování bez promyšlené reflexe),
- **zvýšenou náchylností k závislostem** (návykové látky i návykové chování jsou spojeny s vylučováním dopaminu – typická je závislost na potravinách s vysokou kalorickou, ale nízkou nutriční hodnotou),
- **hyperracionalitou** (doslovné, konkrétní myšlení, kdy zkoumají pouze fakta dané situace a nevidí širší souvislosti. Tento kognitivní proces přikládá v rozhodování adolescentů velkou váhu pozitivním ziskům plynoucím z nějaké aktivity a nepříliš velkou váhu možným negativním následkům. Adolescenti mají zkrátka zesílenou pozornost vůči výhodám a podceňují rizika a nevýhody některých situací či vlastního chování).

Z výše uvedených typů změn v mozku dospívajících vyplývá, že je velmi důležité, aby si v tomto období našli (zpravidla s dopomocí rodičů, pečovatелů, zkušenějších vrstevníků či mentorů, psychologů a koučů) čas potřebný pro zpracování změn, které se v jejich životě dějí, čas pro reflexi a sebeuvědomění. Velmi důležité je také orientovat adolescenty k pozitivním cílům, které pro ně intuitivně něco znamenají – směřujeme je k pozitivním hodnotám, na kterých jim záleží, podporujeme je při oddálení bezprostředního uspokojení potřeb.

Kritickými body jakéhokoliv programu na rozvoj dovedností u adolescentů a mladých dospělých, které také ovlivňují účinnost těchto programů, jsou:

- **Cílený nácvik klíčových kompetencí** – např. rozhodovacích procesů, který zahrnuje modelové situace, poskytování praktických příležitostí k uplatnění naučených dovedností, průběžné monitorování vývoje dovedností a dosažení cíle a koučování o tom, jak, proč a kdy využívat tyto dovednosti i ve složitých a komplexních situacích, např. při rozhodování mezi prací a školou, rozhodnutí o osamostatnění od rodiny či odchodu z dětského domova...
- **Poskytnutí vřelého, blízkého vztahu**, kde se dospívající budou cítit bezpečně v procesu učení a přirozeného chybování, což povede k jejich snaze o náročnější a zodpovědnější rozhodování, zvýší se tím rovněž jejich motivace k učení, procvičování naučených dovedností a začlenění sebe-regulačních mechanismů do repertoáru myšlení a chování.
- **Uspořádání životního prostředí pro adolescenty a mladé dospělé** takovým způsobem, aby ochránily před přetížením a selháním v důsledku nadměrné zátěže (příliš mnoho příliš brzy). Omezujeme například možnosti jejich voleb či přehnaného riskování, podporujeme disciplínu – systematickou snahu, vytrvalost, snižujeme intenzitu emočně nabitých situací v konfliktu – např. poskytujeme jim dostatečně dlouhý čas a prostor na redukci stresu, uklidnění se.

10. POSTŘEHY – „NA CO NEZAPOMENOUT PŘI

PRÁCI S MLADÝM DOSPĚLÝM“

- Participace dítěte/dospívajícího na celém procesu a jeho možnost učit se říkat, co chce a potřebuje, vést ho k přemýšlení o věcech a možnostech volby, samozřejmě přiměřeně osobnosti, věku a schopnostem!!!!
- **Každá spolupráce začne případovou konferencí (dále jen PK)** (setkání zainteresovaných, kteří jsou v procesu nějak zapojeni, nemusí se jednat o formu PK, ale třeba i odborného setkání atd.).
- Velmi důležité je řešit včasné vyřízení invalidního důchodu, pokud je na něj nárok. Po odchodu je to již problém (především časový). ID je „vstupenkou“ do chráněného bydlení. U mladých lidí s psychiatrickou diagnózou a medikací je třeba pracovat na navázání na odpovídající podporu po odchodu a pracovat na tom, aby nepřestali brát léky. To je poté dost velký problém.
- V praxi zažíváme i situace, kdy je nezbytné pro důstojný život mladého požádat o opatrovnictví (v případech mentálních handicapů a psychiatrických diagnóz a kombinací), vnímáme potřebu součinnosti (směřování a podklady již z ÚV, spolupráce NNO a sociálního pracovníka obce?).
- Důležité je také sledovat a vědět, že dotyčný má v pořádku doklady a může po odchodu žádat o soc. dávky. Problém z naší praxe je třeba cizí státní příslušník (slovenské doklady) apod. V zařízení je ještě čas to řešit, „na ulici“ už moc ne.
- Bydlení – sociální, startovací byty, dům na půli cesty, azylový dům – zajistit, aby osoba opouštějící PZ měla samostatný alespoň pokoj nejlépe bytovou jednotku. Nebyla svázána pravidly pobytových služeb, ale v případě potřeby měla možnost se obrátit na pracovníka zařízení, příp. kurátora pro dospělé, patrona. Vždy vycházet ze schopností osoby opouštějící zařízení.
- Pokud by se osoba vracela do rodiny – po určitou dobu (např. rok) spolupracovat i s rodinou.
- Pomoc se zajištěním zaměstnání – opět podpůrná osoba na pracovišti.
- Jestliže klient v ÚV, OV zůstává po dosažení zletilosti, může se souhlasem klienta pokračovat spolupráce navázána mezi ústavem, soc. kurátorem na ORP a klientem – „*již se všichni znají a vědí, co od sebe očekávat*“. Když byl dobře nastaven proces před zletilostí, tak bych klíčového pracovníka neměnil. Jestliže bych soc. kurátor věděl, že bude klient fixován na II. obec, měl by přizvat včas i tohoto soc. pracovníka do procesu odchodu z ÚV.
- Pozor na přípravu řízení o omezení svéprávnosti, opatrovnictví, kde je důležité věc dobře zkoordinovat před 18 rokem věku, kdy se tyto návrhy k soudu posílají.
- **Koordinace návazných služeb s cílem prevence další institucionalizace! Při výkonu činnosti sociální práce (poradenství, koordinace služeb) v první řadě preferovat život v přirozeném sociálním prostředí před pobytovou sociální službou, v případě pobytové sociální služby pak služby komunitního**

charakteru před službami ústavními. Není to jen o službách spojených s bydlením, ale i např. sociální rehabilitace...

- Řešení tématu omezení svéprávnosti – **předcházení!** (omezení svéprávnosti, náhradní rozhodování X **podpora při rozhodování / rozhodování s podporou, dostupné instituty NOZ**).
- S mladými dospělými, kteří se připravují na odchod z ÚV a při odchodu obdrží vyšší finanční obnos (např. uspořenou částku ze sirotčího důchodu), v dostatečném předstihu pracovat na plánu využití této částky a pokusit se tak zamezit zcela neúčelnému vyplývání, ke kterému často dochází.

11. PŘÍLOHY

11.1. UŽITEČNÉ KONTAKTY

Salesiánský klub mládeže, z. s. Centrum Don Bosco

Pomáháme mladým lidem, kteří museli odejít z vlastní rodiny nebo jim to hrozí. Doprovázíme je na cestě k nalezení bezpečného místa v životě. Jsme lidským zázemím, kde mohou sdílet své starosti, problémy i úspěchy tak, aby postupně svůj život zvládali sami. Nabízíme osvědčené programy, které jsou vzájemně provázané. Z nich je možné vybrat si tak, aby byly co nejvíce prospěšné těm, pro které tu jsme.

Poskytujeme individuální pomoc – sociální službu **Sociální rehabilitace Doprovázení**. Prostřednictvím Doprovázení pomáháme mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy řešit náročné, problematické a rizikové životní situace spojené se vstupem do samostatného života.

Naše práce je založena na vztahu a ten musíme s klienty navázat ještě v době před odchodem z dětského domova nebo výchovného ústavu. Děje se tak v **Kurzech přípravy na život**. Kurzy rozvíjí osobnost mladých lidí, ale i jejich schopnosti jednat v klíčových oblastech života (hledání zaměstnání, bydlení, zacházení s penězi, zneužívání návykových látek...).

Rodinám našich klientů dále pomáháme v rámci preventivního programu **Na vlastních nohou**.

Odkaz na webové stránky: <http://www.dozivota.cz/programy>

Poradenské centrum pro děti a mládež Centra J. J. Pestalozziho, o. p. s. Chrudim

Poradenské centrum pro děti a mládež je jednou ze služeb Centra J. J. Pestalozziho Chrudim. Pracuje s dětmi, dospívajícími a mladými dospělými ve věku od 6 do 26 let, kteří:

- aktuálně jsou nebo v minulosti vyrůstali v ústavním zařízení (dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav) nebo v náhradní rodinné péči
- jsou ohroženi nařízením ústavní výchovy, jsou v péči OSPOD
- jsou klienty Probační a služby

Služba působí převážně v Pardubickém kraji a Kraji Vysočina, částečně také v krajích Královéhradecký a Jihomoravský. Poradenské centrum pro děti a mládež funguje od roku 2005. Služba se snaží dosáhnout toho, aby děti z ústavních zařízení a ohrožených rodin měly stejnou startovní pozici do budoucího života jako jejich vrstevníci.

V Poradenském centru pro děti a mládež lze řešit:

- osobnostní témata, pracovat na sobě, na svém chování, se svými emocemi,
- oblasti praktického a samostatného života, rozhodování a zodpovědnost,
- úzkostné poruchy, panické ataky, sebepoškozování, sebevražedné myšlenky, poruchy příjmu potravy, poruchy chování,
- krizové, stresové a jinak náročné období a chce získat schopnosti a praktické dovednosti pro jejich zvládnutí, mezilidské vztahy a práci na nich (vztahy s rodiči, učiteli, vrstevníky, vychovateli, partnery, autoritami),
- zdravý životní styl a prevenci sociálně patologických jevů (závislosti, vandalismus, kriminalita, šikana a kyberšikana, atd.),

Více info na www.otevridvere.cz a www.pestalozzi.cz

Centrum sociálních služeb Ostrava o. p. s.

Dům na půl cesty Ostrava

Poskytovatelem sociální služby je Centrum sociálních služeb Ostrava, o. p. s.

Sociální služba Dům na půl cesty poskytuje ohroženým mladým dospělým ubytování na přechodnou dobu a podporu při vstupu do běžného a samostatného života. Aktuálně službu poskytujeme v Ostravě a ve Frýdku-Místku. Dům na půl cesty usiluje o rozvíjení schopností a dovedností uživatelů a pomáhá k jejich sociálnímu začleňování.

Dům na půl cesty poskytuje podporu mladým dospělým od 18 do 26 let:

- po ukončení ústavní, ochranné výchovy (dětský domov, výchovný ústav, diagnostický ústav), po ukončení náhradní rodinné péče (pěstounská rodina),
- ze sociálně znevýhodněného prostředí (bez možnosti pobytu v rodině pro její nevhodné, ohrožující prostředí – např. vztahové problémy, nevhodné podmínky pro dokončení vzdělání, ztráta možnosti bydlení, týrání, domácí násilí apod.),
- po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Služba dům na půl cesty poskytuje:

- dočasné ubytování a užívání vybavení a zařízení Domu na půl cesty
- poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí,
- podporu nebo doprovod při jednáních s úřady, institucemi, zaměstnavatelem, školou, zprostředkování jiné odborné pomoci atd.
- podporu při zvládání hospodaření s penězi, podporu v péči o domácnost (vaření, nákupy, praní, žehlení, úklid), podporu v hledání zaměstnání,
- podporu v dokončení vzdělání a zvyšování profesní kvalifikace.

Sociální služba Dům na půl cesty je poskytována na základě oboustranné smlouvy na dobu zpravidla nepřesahující 1 rok. V případě studentů lze smlouvu prodlužovat do doby ukončení studia. V ostatních případech je prodlužování smlouvy individuálně domlouváno.

Odkaz na webové stránky:

<https://www.css-ostrava.cz/sluzba/socialni-sluzba-dum-na-pul-cesty/>

Dejme dětem šanci

<https://www.dejmedetemsanci.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Nezisková organizace poskytující komplexní pomoc dětem.

Projekty:

Pomoz mi do života...: projekt, jehož cílem je usnadnit dětem start do samostatného života.

Projekt se skládá ze 3 samostatných částí: **Stipendijní program** – úhrada nákladů spojených se studiem. Nejen pro zvláště nadané. **Startovací balíčky** – materiální pomoc při odchodu z pobytových zařízení. **Pomoc v začátku samostatného života** – pomoc při

hledání samostatného ubytování, zaměstnání apod. Specifikem projektu je adresnost. Dárci mohou přispívat konkrétně tomu, komu chtějí a také mohou zvolit jakoukoliv formu podpory (pronájem).

Dětské krizové centrum <https://www.ditekrize.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Cesta z pekla: projekt zaměřený na zajištění bezpečí a ochranu ohrožených dětí před dalšími ataky fyzického, sexuálního či psychického násilí, poskytuje dětem a rodinám psychickou podporu, stabilizaci emočního stavu a bezpečné provázení při zvládnání obtížné životní situace, podporuje děti a členy jejich rodiny ve schopnosti aktivně řešit obtížnou situaci, rozvíjí jejich samostatnost a kompetence pro řešení dlouhodobě nepříznivé situace.

Dobré víly dětem, z. s.

<https://dobrevily.cz/>,

Sídlo: Praha

Působení: dětské domovy Nové Strašecí, Krnsko, Mladá Boleslav

Zaměřují se převážně na děti z pobytových zařízení, nicméně podporují také pěstounské rodiny. Dětem dopřávají sportovní a kulturní vyžití, pozornost a přátelské objetí, ale také (a to hlavně) vzdělání a individuální přístup při doučování či přípravě na další studia. Důležitý je celkový osobní rozvoj dětí. V červnu 2018 získali **Cenu Ď** za mimořádný počin pro dětské domovy.

Pod svými křídly mají konkrétní tři dětské domovy, které navštěvují pravidelně a pro které také pořádají různé aktivity, jako jsou tábory, výlety a vzdělávací programy.

Heimstaden Czech s. r. o.

Společnost Heimstaden patří k lídrům evropského realitního trhu. Je třetím největším pronajímatelem bytů v Evropě a jedničkou v České republice. Vlastníme 43 tisíc nájemních bytů převážně v Moravskoslezském kraji.

Při své činnosti se řídíme trojicí hodnot „otevřenost, péče, odvaha“, které definují rámec našeho rozhodování. Máme jasnou vizi, jak zlepšovat a zjednodušovat klientům život. V sociální oblasti rozvíjíme programy zacílené na „křehké“ skupiny obyvatel – na seniory, osamělé maminky s dětmi nebo lidi se sníženou kompetencí k bydlení. Naším cílem je dobře znát všechny klienty, jejich potřeby, životní situace a v případě potřeby jim nabídnout pomoc. Usilovně se věnujeme problematice sociálního bydlení a pomoci zranitelným skupinám klientů. Aktivně spolupracujeme s řadou neziskových organizací i sociálních odborů municipálních úřadů, které mají přínos pro naše klienty a pomáháme zajistit bydlení pro ty, kdo ho z objektivních důvodů nemohou řešit běžným tržním způsobem.

Naše programy a nabídky jsou jednoduché, trvalé, komplexní a srozumitelné: Garantujeme pevný standard všem zákazníkům. Nabízíme dočasné nadstandardní programy každému, kdo splní podmínky a ocitne se v mimořádné životní situaci.

Projekt S NÁMI DOMŮ (<https://csr.heimstaden.cz/cz/programy/s-nami-domu>) pomáhá dětem z dětských domovů a pěstounských rodin postavit se na vlastní nohy. Poskytuje zlevněné bydlení v plně zařízených bytech s doprovodnou sociální péčí. Byl představen regionálním

politikům a probíhá ve spolupráci se Spolkem PORTAVITA, který prostřednictvím terénního programu Cesta k domovu pomáhá klientovi k dosažení a udržení bydlení, rozvoji sociálních kompetencí, hledání zaměstnání nebo zvyšování kvalifikace a posilování dovedností domácího hospodaření. Společnost Heimstaden pronajala v rámci tohoto programu 18 bytů mladým lidem s nelehkým osudem. Na projektu spolupracujeme také s Moravskoslezským krajem a jeho příspěvkovými organizacemi (poskytovatelé sociálních služeb a dětské domovy). Program byl oceněn národní PR cenou Lemur 2019.

Odkaz na webové stránky: www.heimstaden.cz

Chance 4 Children

C4C zaštiťuje tyto programy:

DR. KLAUN – léčba smíchem dětí i seniorů v nemocnicích a domovech seniorů. Naši klauni procházejí školeními improvizací a humorných scének, chodí za dětmi i seniory do nemocnic a domovů seniorů, věnují jim čas, vyvolávají smích a pomáhají tak urychlení procesu uzdravování a odchodu do domácího prostředí. V rámci tohoto programu probíhá také program BAREVNÉ HRANÍ, kdy za nemocnými dětmi chodí výtvarníci a s pomocí barev a čtení knihy Pohádky k dočmárání pronikají do nitra malých pacientů.

ROBIN HOOD – iniciativa, pod jejíž záštitou je distribuována materiální pomoc dětem v dětských domovech, seniorům v domovech seniorů i v centrech pro handicapované.

ODRAZOVÝ MŮSTEK K ŽIVOTU – v tomto programu probíhají zájmové kroužky a doučování v dětských domovech a mentoringový program dětí pocházejících z nefunkčních rodin.

Odkaz na webové stránky: www.c4c.cz

Janus, z. s. <http://janus-os.cz/>

Sídlo: Brno

Působení: převážně Jihomoravský kraj

Snahou spolku je spolupodílet se na vyplnění mezery v oblasti přípravy dětí a mladých lidí na odchod z náhradní péče a na jejich následnou podporu po opuštění pobytových zařízení či náhradní rodinné péče.

Projekty:

Ty jsi jako já: jde o zapojení peer konzultantů do činnosti organizace. Znamená to, že mladí lidé (bývalí klienti Janusu), kteří sami prožili část života v náhradní péči navštěvují pravidelně děti a dospívající v dětském domově Vranov a předávají jim své osobní zkušenosti s odchodem z náhradní péče do samostatného života.

Centrum Janus: projekt je realizován provozem **klientského Centra Janus** s ambulantními službami poradenství, terapie, doprovázení a následné podpory dětem a mladým lidem. Nabídka služeb je zaměřena především na utváření vzájemných vztahů, rozvoj osobnosti, sebeuvědomění a sebeúcty, rozvoj komunikačních schopností, ale i na praktické dovednosti běžného života.

Letní dům, z. s.

<http://www.letnidum.cz>

Sídlo: Hlavní město Praha

Působení: ve spolupracujících dětských domovech (Krompachy, Písek, Klánovice, Korkyně, Dolní Počernice) a s mladými dospělými přicházejícími do Prahy 3.

Pomáhá mladým lidem z dětských domovů a rodinám, pracuje dlouhodobě a cíleně, tvořivě rozvíjí osobnost, pomáhá v krizovém období a podporuje vztahové vazby v prostředí, kde děti a mladí lidé vyrůstají. Doprovázení mladých lidí z dětských domovů na cestě k samostatnosti.

Projekty:

Spolu o krok dále: Těm, co již ústavní prostředí dětského domova opustili (je jim více jak 18 let) nabízí podporu při osamostatňování: sociální poradenství, pracovní poradenství, asistenci apod. Tyto aktivity nabízí nejen klientům ze spolupracujících dětských domovů, ale všem, kteří míří do Prahy. Nabízí pobyty v tréninkovém bytě, doprovázení při odchodu a návštěvy a akce pro mladé dospělé.

Liga otevřených mužů <http://www.ilom.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Podporuje muže, aby o sobě přemýšleli a aktivně usilovali o osobní i společenskou změnu. Nabízí různorodé kurzy pro muže, ženy i páry a poradenství. Rozvíjí projekty zaměřené na převážně mužská témata, v poslední době ale zapojují kurzy i pro ženy. Podporují a sami vyvíjí expertní, mediální i politické aktivity.

Projekty:

Patron/Patronka: V projektu je podporována schopnost mladých mužů vyrůstajících v zařízeních náhradní výchovy od 16 let začlenit se do společnosti, včetně získání a udržení si zaměstnání. Patroni vytváří mladým mužům často chybějící model pozitivního mužského vzoru, předávají jim své zkušenosti a jsou jim podporou při vstupu do běžného života. Projekt Patronka funguje stejně, jen je pod organizací **Múzy dětem** (<http://www.muzydetem.cz/onas/>), ve spolupráci s Ligou otevřených mužů.

Mise naděje <http://misenadeje.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: Brno a Praha, podporují ale i zájemce a zájemkyně z ostatních měst s univerzitou v ČR a SR.

Vysokoškolští studenti různých oborů, kteří ve svém volném čase bez nároku na odměnu pomáhají těm, o kterých se domnívají, že to potřebují nejvíce.

Projekt:

Finanční gramotnost

Škola hrou: dobrý prospěch ve škole, řádné pochopení učiva a pozitivní vztah k učení patří mezi hlavní cíle jejich aktivit. Jelikož děti z pobytových zařízení postrádají oporu a pozitivní vzor v rodině, snaží se jim alespoň částečně tuto možnost vynahradit. Dle dostupných statistik nepokračuje drtivá většina dětí z pobytových zařízení po odchodu z domova na vysoké škole a spolu s relativně nízkou úrovní finanční gramotnosti je často příčinou existenčních problémů, ve kterých se velká část mladých lidí ocitne.

Nadace Terezy Maxové dětem <https://www.nadaceterezymaxove.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Nadace se věnuje prevenci (odebírání dětí), podpoře náhradního rodičovství, kompenzace nedostatků v institucionální péči.

Projekty:

Accenture Academy: pomáhá dětem a dospívajícím při vstupu do samostatného života a při přípravě na budoucí povolání. Cílovou skupinou jsou osoby ve věku 15–19 let (případně až do 26 let věku), které vyrůstají v pobytovém zařízení a připravují se na odchod z něj. Projekt je realizován v 16 dětských domovech v ČR.

„Made by“ – Finanční gramotnost pro matky v azylových domech: projekt se realizuje pro ženy a matky z azylových domů ve Vsetíně, v Oseku, v Lovosicích, Teplicích a v Roudnici na Labem. Tento na míru šitý program finanční gramotnosti má dvě části – teoretickou a praktickou. Sledovaným cílem je pak pomoci změně chování klientek v otázce osobních financí a možnost zajištění finanční rezervy. V neposlední řadě pak i umožní lepšího přístupu k získání zaměstnání.

Podpora vysokoškoláků z dětských domovů: projekt na podporu co možná nejvyššího vzdělání a lepší šance pro mladé lidi z dětských domovů doprovodit je to bezpečného samostatného života a vynahradit jim ušlou pozornost a možnosti, které by měli, kdyby vyrůstali ve funkční rodině.

Rozjedu To! – Partnerský projekt ve spolupráci se ŠKODA AUTO, a. s. a spolkem Otevřená budoucnost: do projektu jsou zapojeny DD Nymburk, Krnsko, Holice, Vrchlabí, Polička. Jedná se o projekt, kterého cílem je účinně motivovat mládež ve věku 11 až 15 let ke vzdělání a rozvoji jejich osobního a profesního růstu. Projekt umožňuje pestřejší představení trhu práce s možností se na dané pracoviště přímo podívat.

To dále! – projekt podporuje sebevědomí a sebehodnotu mladých znevýhodněných lidí pořádáním motivačních workshopů, zvyšováním potřebných znalostí, a především funguje jako sociální personální agentura.

Nadační fond Veroniky Kašákové <https://www.nfvk.cz>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Podporuje mladé lidi z dětských domovů na cestě životem.

Projekty:

Nový start s Veronikou: Výjezdy do DD S Veronikou Kašákovou, která sdílí s dětmi svůj i jiné příběhy. Jde o besedu, která má vybudovat důvěru, k další spolupráci.

Restart: Jde o navazující projekt, ve kterém, se každý mladý dospělý, který má zájem, napojí na svého “průvodce”. Dvojice si vytváří individuální plán a snaží se ho po krocích plnit. Spolupráce končí po naplnění individuálního plánu.

Nadání a dovednosti o. p. s. <https://www.nadaniadovednosti.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Cílem je pomáhat mladým lidem s hledáním jejich budoucího kariérního uplatnění, směřovat a podporovat je na jejich cestě. Chce jim předávat vědomosti a dovednosti, které v pobytovém zařízení či ve škole nezískali a usnadnit jim start samostatného života. Pro svou činnost jim zajistí stabilní zázemí a upevní cenná partnerství se společnostmi, které jim v naplnění cílů pomáhají.

Projekty:

Rozhled: čtyřměsíční mentoringový program zaměřený na volbu správné kariéry, rozvoj nadání a dovedností a následného osamostatnění se a uplatnění se na trhu práce.

London Job&Fun: cílem projektu je naučit účastníky samostatnosti, pracovním návykům a hospodaření s penězi. Pomoci jim zdokonalit si své jazykové dovednosti a seznámit je s jinou kulturou.

Můj byt: mladým lidem do jejich nového bydlení dodávají potřebné vybavení dle možností, aby měli kam dávat potraviny, kde prát prádlo nebo jak uklidit. Cílem je pomoci mladým se po odchodu z pobytových zařízení postavit na vlastní nohy a materiálně je podpořit.

New Job New Life <http://www.newjobnewlife.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Projekt vznikl v roce 2013 ve spolupráci s platformou Byznys pro společnost a Nadací Terezy Maxové dětem. Hlavním záměrem je pomáhat mladým lidem z pobytových zařízení a pěstounských rodin získat pracovní zkušenosti. Podporuje mladé lidi, kteří opouštějí pobytová zařízení a reálné životní situace jsou jim zatím cizí. Dokáží dobře fungovat v prostředí institucionální péče, kde mají jasná pravidla, dobré zázemí. Tyto zkušenosti však ne vždy dokáží převést do samostatného života.

V rámci projektu pro mladé lidi z institucionální péče a pěstounských rodin:

- Organizují semináře na zvýšení profesního uplatnění
- Organizují exkurze do zapojených firem
- Vyhledávají vhodné pozice a mladé lidi připravujeme na výběrová řízení
- Firmy, které se do projektu zapojí, komplexně informujeme o projektu a poskytujeme následnou a průběžnou podporu
- Zvyšují povědomí u veřejnosti o jejich problémech při odchodu z pobytových zařízení.

Otevřená budoucnost, z. s. www.otevrenabudoucnost.cz

Naším hlavním cílem je přispět k pomoci znevýhodněným dětem, které vyrůstají mimo vlastní biologickou rodinu nebo je jejich vývoj ohrožen v důsledku nevyhovujícího rodinného prostředí. Podmínky pro zahájení samostatného života po dovršení hranice plnoletosti jsou pro tyto děti nerovné, chceme usnadnit těmto dětem vstup do běžného života společnosti.

Pro dosažení tohoto cíle realizujeme projekty zaměřené na individuální podporu dětí a mladých dospělých ve formě konkrétních programů vzdělávání a motivace ke vzdělání, osobního rozvoje, získávání pracovních zkušeností, přípravy na volbu vhodného povolání, průběžného osvojování znalostí a dovedností finanční gramotnosti či podpory při vstupu na pracovní trh.

PORTAVITA, z. s. <http://portavita.cz/>

Spolek PORTAVITA je nestátní nezisková organizace, která zastřešuje zprostředkování sociálního bydlení prostřednictvím **pěti pobočných spolků – Šumbarák, Orlovák, Zázemí, Nové Město a Stabilita**. Spolek působí v Moravskoslezském kraji, konkrétně ve městech Ostrava, Havířov, Karviná a Orlová. Jednotlivé pobočné spolky nabízí lidem v nepříznivé sociální situaci odpovídající bydlení v nájemních bytech v rámci služby Bydlení s doprovodným sociálním programem. Tento doprovodný sociální program je nabízen formou vlastní registrované sociální služby **Terénní program – Cesta k domovu** (v Havířově a v Orlové), popř. je zprostředkován spolupracujícími organizacemi, které v dané oblasti poskytují své sociální služby (v Ostravě a v Karviné).

Dále se spolek PORTAVITA věnuje **komunitní činnosti** v lokalitách, kde žijí osoby v nepříznivé sociální situaci či přímo osoby ohrožené sociálním vyloučením. Disponuje také nábytkovou bankou (tzv. **Nábytníkem**), díky kterému může lidem v náročné životní situaci pomoci se zařízením bytu. V oblasti zajištění základních životních potřeb pak slouží **potravinová pomoc**, kterou spolek rovněž provozuje.

Spolek PORTAVITA mimo výše uvedené bydlení s doprovodným sociálním programem poskytuje intenzivní sociální podporu ve dvou projektech, a to v projektu **S námi domů** (projekt Heimstaden, s. r. o.) a v projektu **PORTAVITA – HOUSING FIRST**. Úkolem obou projektů je poskytnutí skutečného trvalého domova (nikoliv jen dočasného bydlení) a zároveň i podpory při řešení různých obtížných situací, ve kterých si klienti neví rady. Cílovou skupinou jsou v případě projektu S námi domů mladí dospělí ve věku 18 až 26 let, kteří ukončili ústavní výchovu, náhradní rodinou péčí nebo opustili domy na půli cesty. V případě projektu Housing first jde o samoživitelé, popř. rodiče s dětmi, kteří se dlouhodobě propadají sociální síti a je pro ně jinak velmi obtížné nějaké standardní bydlení získat.

SOS dětské vesničky, z. s. <https://www.sos-vesnicky.cz/co-delame/detail/dum-na-pul-cesty/>
SOS dětské vesničky, z. s. jsou neziskovou organizací pomáhající v České republice ohroženým dětem. Poskytují 5 služeb:

- SOS Kompas je terénní sociální služba pracující s ohroženými rodinami, působící preventivně proti odebrání dětí z biologických rodin.
- SOS Přístav je doprovodná služba pracující s pěstouny a dětmi a mládeží v pěstounské péči. Někteří z nich bydlí v SOS dětských vesničkách, ale pro spolupráci toto není podmínkou. Např. brněnský SOS Přístav pracuje s lidmi na území Jihomoravského kraje a Vysočiny.
- SOS Sluníčko je krizové zařízení pro děti a mládež vyžadující okamžitou pomoc při útěku z domova, ztráty rodiče, odebrání dítěte apod.
- SOS Kajuta je volnočasové centrum pro děti a mládež z rizikového prostředí.
- Poslední službou je právě náš Dům na půl cesty SOS Kotva. Jedná se o pobytovou sociální službu pro osoby ve věku od 18 do 26 let, kteří opouštějí náhradní rodinnou péči, ústavní výchovu nebo pro ty mladé dospělé, kteří se nacházejí v krizi, jež nejsou schopni zvládnout vlastními silami ani za pomoci blízkých osob. SOS Kotva zahrnuje: 1) dům s kapacitou 8 osob, kde mohou být klienti zpravidla max. 3 roky a 2) tréninkový byt, kde by pobyt neměl přesáhnout 1 rok. Naši klienti zde najdou zázemí jako v běžném bydlení, podporu a sociální poradenství ze strany sociálních pracovníků, individuální i skupinové terapeutické činnosti, asistenci při nábívkou potřebných dovedností apod. Při práci s klienty využíváme zahradní terapii. Tým tvoří: vedoucí sociální pracovnice, sociální pracovnice, provozní pracovník. Kontakt: 724 316 605, karolina.jelinkova@sos-vesnicky.cz.

Slezská diakonie <https://www.slezskadiakonie.cz/>

Sídlo: Český Těšín

Působení: převážně Moravskoslezský kraj, Jihomoravský kraj

Jde o nestátní neziskovou organizaci, která poskytuje své služby v sociální oblasti. Cílovou skupinou jsou lidé s postižením, senioři, lidé bez domova a všichni ti, kteří se dostali do nejrůznějších těžkých životních situací.

Projekty:

Zkus to sám už teď: je komplexní program pro děti opouštějící pobytová zařízení v Moravskoslezském kraji. Cílem je posílit připravenost mladého člověka na vstup do samostatného života prostřednictvím skupinových, individuálních a zážitkových aktivit. Úkolem programu je posílit celkovou připravenost mladého člověka na vstup do samostatného života. Děti a mladé dospělé proškolují přímo v zařízení (tj. DD, DDŠ, VÚ).

Na systém vzdělávacích aktivit plynule navazují zkušební pobyty dětí a mladých dospělých v **domě na půl cesty TIMOTEI (sídlo Bruntál)**. V průběhu zkušebního pobytu si tito mladí účastníci projektu vyzkouší na vlastní kůži samostatnost, budou navštěvovat komunity, vzdělávání a další společné aktivity. Hlavní myšlenkou projektu je umožnit dospívajícím vyzkoušet si teoretické poznatky v praxi. (14 míst v domě na půl cesty)

Spolu dětem <https://www.spoludetem.cz/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Pomáhá dětem, které vyrůstají v pobytových zařízeních a pěstounských rodinách. Zvyšuje jejich šanci úspěšně se postavit na vlastní nohy.

Programy:

Tréninky dospělosti: Projekt, trénink dospělosti je pro mladé dospělé, kteří se chystají opustit pobytové zařízení a postavit se na vlastní nohy. Pomocí zážitků se učí rozpoznávat různé situace a chápat, jak v nich jednat. S mladými lidmi pracují interaktivními metodami a nácvikem praktických dovedností.

Postav se na vlastní nohy: Projekt podporuje mladé dospělé a snaží se jim přiblížit svět financí a připravit je na situace, kterým po odchodu z dětských domovů budou muset čelit. Cílem projektu je posílení praktických dovedností mladých lidí v ústavní výchově a jejich osobnostní rozvoj. Tematicky je zaměřen na několik oblastí: práce, finance, vztahy kolem nás a bydlení. Jde o víkendová setkání, školení.

Správný start <http://www.spravnystart.cz/aplikace/>

Vytváří platformu, která mladé lidi z pobytových zařízení připraví na běžný život a usnadní jim přechod ze zařízení do reality tak, aby se nedostali na scestí. Jedná se o efektivní vzdělávací systém založený výhradně na praxi

Projekty:

Mobilní aplikace **Správný start**, která slouží jako rozcestník s informacemi o tom, co dělat když... na koho se obrátit, seznam spolupracujících NNO, úřadů apod.

Boss'n'chef: jsou networkingové večere, kde setkávající zájemci o práci či určitou podporu s případnými zaměstnavateli či podporovateli.

Workshop Správný start: podporuje mladé lidi z pobytových zařízení v jejich koníčcích a snech.

Šafrán dětem, o. p. s. <https://www.safrandetem.cz/>

Snažíme se eliminovat traumata dětí spojená se změnou místa a dosavadních jistot způsobená přechody (kojenecký ústav – náhradní rodina, kojenecký ústav – dětský domov, kojenecký ústav – biologická rodina) a pomáháme dětem v procesu sociální adaptace.

Naším záměrem je zmírnění negativních dopadů na děti způsobených náročnou změnou (např. rozvody, náhradní péče, stěhování, nemoc v rodině apod.) prostřednictvím implementace inovativní služby tranzitní péče neboli doprovázení dítěte v systému současných služeb.

Tato služba v systému chybí a je provozována pouze díky snahám neziskových organizací včetně Šafránu dětem. Projekt Bezpečná síť tranzitní péče je prezentován pod značkou PROTKÁVÁNÍ.

Tripitaka <http://www.tripitaka.cz/>

Sídlo: Brno

Působení: Brno a okolí

Zaměřuje se především na podporu umění u národnostních menšin

Projekt:

Moje první práce: se zaměřuje na mladé lidi opouštějící institucionální zařízení v Brně a okolí, realizuje aktivity směřující k jejich začlenění na trh práce.

Projekt nabízí pro celkem 15 klientů: - individuální poradenské, rozvojové a motivační aktivity – tréninková pracovní místa po dobu 6 měsíců na plný úvazek u vybraných zaměstnavatelů – mentoring přímo na pracovišti – podporu při hledání navazujícího zaměstnání – motivační workshopy.

Zapsaný ústav Ekoinkubátor <https://www.symbiosbrno.cz/>

Sídlo: Brno

Působení: Brno

Projekt:

Symbios: představuje sdílené bydlení mladých dospělých odcházejících z dětského domova a studentů vysokých škol v Brně. V jeho počáteční fázi chce ověřit, zda se v českých podmínkách jedná o funkční nástroj pro řešení situace mladých dospělých odcházejících z dětských domovů a zda je možné model spolubydlení využít i v jiných městech. Spolubydlení začalo v září 2019.

Vteřina poté, z. s. <http://www.vterinapote.cz/>

Vteřina poté, z.s. je spolek složený z lidí, kteří si prošli ústavní péčí. Dlouhodobě usilujeme o změny v systému péče o ohrožené děti a vnášíme do veřejné i odborné diskuze kritické podněty a pohledy.

Odkaz na webové stránky:

Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové <http://www.spravnystart.cz/aplikace/>

Sídlo: Praha

Působení: celorepublikově

Podporuje nestátní neziskové organizace v oblasti zdravotní, sociální, humanitární a vzdělávací, pokud směřují k důstojnému začlenění lidí se zdravotním postižením, opuštěných dětí, nemocných a starších občanů.

Projekty:

Nejdřív střecha: umožňuje lidem bez domova získat až dva měsíce ubytování zdarma v noclehárnách nebo azylových domech. Nové zázemí a podpora odborníků a odbornic jim dovolí se znovu nadechnout a pomůže při nalézání bydlení, vyřízení chybějících dokladů,

sociálních dávek a hledání zaměstnání. Patronem a iniciátorem tohoto programu je Vojtěch Sedláček.

Fond vzdělání: je jedním ze stěžejních dlouhodobých projektů Výboru dobré vůle. Poskytuje stipendia nadaným dětem se zdravotním postižením, ze sociálně znevýhodněných rodin a dětem z pobytových zařízení ke studiu na středních a vysokých školách v České republice. Hlavním partnerem projektu je ČSOB.

Yourchance o. p. s <http://www.yourchance.cz/>

Sídlo: *Hlavní město Praha, pobočky ve všech krajích*

Působení: celorepublikově a mezinárodně

Smyslem jejich fungování je prosazování potřebných změn v oblasti: výuky finanční gramotnosti, integrace mladých dospělých opouštějících pobytová zařízení a principů podnikání a rozvoje podnikavosti žáků základních a středních škol.

Projekty:

Začni správně: pomáhá mladým lidem z pobytových zařízení nebo pěstounské péče, aby se po odchodu postavili na vlastní nohy a byli schopni žít plnohodnotný a samostatný život. Cílem je vytvoření funkčního systému integrace mladých dospělých, opouštějících pobytové zařízení a pěstounskou péči. Individuální pomoc při hledání práce, bydlení, řešení finanční situace a v oblasti osobního rozvoje.

ZDROJE:

1. Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany, MPSV 2014 ISBN 978-80-7421-095-2, str. 85, dostupné na [71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a \(mpsv.cz\)](https://www.mpsv.cz/71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a)
2. Závěrečná zpráva z průzkumu spol. Confes pro nadační fond Krok domů, PŘÍPRAVA MLADÝCH DOSPĚLÝCH VYRŮSTAJÍCÍCH V POBYTOVÝCH ZAŘÍZENÍCH NA ODCHOD DO DOSPĚLÉHO ŽIVOTA, str. 64, dostupné z: [Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života. Výsledky unikátního výzkumu - Právo na dětství \(pravonadetstvi.cz\)](https://www.pravonadetstvi.cz/priloha-1)
3. METODIKA PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ PŘÍZPŮSOBENÝCH DĚTEM S ADHD, dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Methodika-PK_MGS.pdf
4. ROLE PARTNERSKÉHO PŘÍSTUPU A SKUPINOVÉ PRÁCE v přípravě dětí na odchod z dětského domova Olga Kusá, Ingrid Hanzlíková, Dagmar Krišová, Michal Ďord' str. – 10-17,
5. NOSÁL, Igor, ČECHOVÁ, Irena (eds.), Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami (Sub–projekt PF 134: Inovace služeb a metod práce s ohroženými dětmi a rodinami: Nové přístupy a příklady dobré praxe ve Švýcarsku), Brno: Česko-britská o.p.s., 2014, s. 16; WIGGER, A., STANIC, N., Mitwirkungsbaukasten – eine praktische Anleitung, in: WIGGER, A., STANIC, N., Kinder wirken mit. Ein Handbuch zur Unterstützung der Mitwirkungspraxis in der Ausserfamiliären Betreuung, Bern: Stämpfli Verlag, 2012, s. 72–73.
6. SINCLAIR, Ruth, Participation in Practice, Children and Society, 2004, 18(2), s. 106–118, cituje model tzv. Cest k participaci vyvinutý Harrym Shierem (2001).
7. Inovace vzdělávacích a poradenských programů pro běžné klienty, INOVOVANÁ METODIKA PROJEKTU „ŠANCE PRO BUDOUCNOST“ dostupné z: <http://www.cijedite.cz/images/Inovovaná%20metodika.pdf>
8. PSYCHOLOGIE VÝVOJOVÁ studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru, dostupné z : <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-komunikace-v-neziskovem-sektoru/psychologie-vyvojova.pdf>

